

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
Кафедра загальної, вікової та педагогічної психології

Методичні матеріали з курсу
«ПСИХОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ»

для магістрів спеціальностей галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Житомир, 2019

УДК 159.98:37.091.33

М 54

Рекомендовано до друку Вченою Радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол №10 від 29.11.2019р.).

Рецензенти:

Фурман А.А. – доктор психологічних наук, доцент, в.о.декана соціально-гуманітарного факультету ДЗ «ПДПУ ім.К.Д.Ушинського», м.Одеса.

Гайдукевич Г.А. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Житомирського інституту МАУП.

М 54

Методичні матеріали з курсу «Психологія педагогічної діяльності» / Укладачі: Л.П. Бутузова, О.Л. Мачушник / Житомир, 2019. – 100 с.

Методичні матеріали з курсу «Психологія педагогічної діяльності» складено за структурно-логічною схемою підготовки магістрів педагогічних спеціальностей різних предметних спрямувань. Вони охоплюють всі змістові модулі, визначені освітньо-професійною програмою.

Методичні матеріали складаються зі: пояснювальної записки, модульного розподілу навчальних годин, тем лекційно-практичного курсу дисципліни, інструктивно-методичних матеріалів до практичних занять; наявні завдання, дослідницькі питання для індивідуальної роботи, вимоги до підсумкової модульної роботи та заліку, список рекомендованої літератури. Наведено рекомендації щодо організації самостійної роботи з курсу.

УДК 159.98:37.091.33

© Л. П. Бутузова, О.Л.Мачушник, 2019

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	4
Розподіл годин навчальної дисципліни	5
МОДУЛЬ 1. ПСИХОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЇЇ ТЕОРЕТИЧНОМУ ТА ПРИКЛАДНОМУ АСПЕКТАХ.	6
Тема 1: Предмет, завдання та методи психології педагогічної діяльності	6
Тема 2: Психологічна характеристика професійної діяльності педагога	10
Тема 3: Професійне становлення педагога та формування психологічних компетенцій вчителя-фахівця.....	12
МОДУЛЬ 2. ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ЯК СУБ'ЄКТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	16
Тема 4: Вчитель як суб'єкт педагогічної діяльності.	16
Тема 5: Розвиток педагогічних здібностей педагога.	23
Тема 6: Психологічні засади педагогічного спілкування та управління.	25
Тема 7: Психологічні основи педагогічної взаємодії.....	31
Тема 8: Психологічні засади педагогічної майстерності та педагогічної культури...	36
МОДУЛЬ 3. ПСИХОГІГІЄНА ТА ПСИХОПРОФІЛАКТИКА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	40
Тема 9: Збереження та зміцнення психічного здоров'я учасників педагогічної взаємодії.	40
Тема 10: Психологічні засади вирішення конфліктів у педагогічній діяльності.	45
Підсумкова модульна контрольна робота.	50
Тестові завдання з курсу.....	51
Вимоги до заліку	58
Література з курсу.....	61
Рекомендації з організації самостійної роботи	70
Критерії оцінювання	72
Додатки.....	73

Пояснювальна записка

Масштабні зміни в політичному та суспільному житті українського суспільства призводять до змін в усіх галузях, сторонах та сферах його функціонування. Найсуттєвіших змін зазнає людський фактор, що виявляється у необхідності працювати та жити в нових умовах. Тому ці зміни не могли не позначитися на одній із найголовніших його сторін – на освітній. Середня та вища школа змінюються, як і суспільство в цілому. Проте, щоб суспільство не втрачало в темпах свого розвитку, школа та освітній процес загалом не повинні знаходитися десь у ар'єргарді подій, вони повинні бути хоча б на крок уперед, адже вони готують нові кадри, які житимуть та розбудовуватимуть нову Українську державність.

На вищій школі лежить особлива відповідальність як на інституції, яка є відповідальною за прогрес. Немає грамотного, кваліфікованого і творчого вчителя у школі чи вузі – немає і прогресу у державі в цілому. Саме вчителі відповідають за знання, розум та досвід підростаючого покоління. Це мають усвідомити і майбутні педагогічні кадри, що знаходяться за крок від виконання своїх професійних обов'язків.

Програми для магістрів складені з урахуванням специфіки контингенту, який навчається. Це юнаки із освітнім рівнем бакалавра, які здебільшого чітко спрямовані на здобуття та кращого засвоєння знань із обраного фаху. Вони володіють критичним, творчим та самостійним мисленням, здатні до узагальнення знань та самостійного набуття інформації. Тому, відповідно до їх освітнього та кваліфікаційного рівня, різноманітні допоміжні та методичні матеріали повинні направляти їх активність у творче та самостійне русло опанування професією.

Для того, щоб допомогти майбутнім учителям краще усвідомити та засвоїти теоретичні положення з курсу «Психологія педагогічної діяльності», їм пропонуються методичні матеріали, які містять у собі різнопланові завдання. Особливий акцент у розробці зроблено на розвиткові дослідницьких та творчих умінь магістрантів, як головних для їхньої майбутньої професійної діяльності. «Методичні матеріали» стануть у нагоді не лише магістрам, але і бакалаврам та вчителям, які підвищують свій освітній рівень.

Розподіл годин навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	денна форма / заочна форма					
	Всього годин	Кількість годин				
		Лекції	Практичні	Лабораторні	Індивідуальна робота	Самостійна робота
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПСИХОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЇЇ ТЕОРЕТИЧНОМУ ТА ПРИКЛАДНОМУ АСПЕКТАХ.						
Тема 1. <i>Предмет, завдання та методи психології педагогічної діяльності</i>	8/6	2/-	2/-			4/6
Тема 2. <i>Психологічна характеристика професійної діяльності педагога</i>	10/10	2/2				8/8
Тема 3: <i>Професійне становлення педагога та формування психологічних компетенцій вчителя-фахівця</i>	6/8		2/2			4/6
Виконання ІНДЗ (ПОЗ)*	6/6				6/6	
Разом за модулем 1	30/30	4/2	4/2		6/6	16/20
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ЯК СУБ'ЄКТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.						
Тема 4: <i>Вчитель як суб'єкт педагогічної діяльності</i>	6/6	2/-	2/-			2/6
Тема 5: <i>Розвиток педагогічних здібностей педагога</i>	6/6	2/2	2/-			2/4
Тема 6: <i>Психологічні засади педагогічного спілкування та управління</i>	6/6	2/-	2/2			2/4
Тема 7: <i>Психологічні основи педагогічної взаємодії.</i>	4/4		2/-			2/4
Тема 8: <i>Психологічні засади педагогічної майстерності та педагогічної культури</i>	2/2					2/2
Виконання ІНДЗ (ПОЗ)*	6/6				6/6	
Разом за модулем 2	30/30	6/2	8/2		6/6	10/20
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ПСИХОГІГІЄНА ТА ПСИХОПРОФІЛАКТИКА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ						
Тема 9: <i>Збереження та зміцнення психічного здоров'я учасників педагогічної взаємодії</i>	12/12	2/-	2/-			8/12
Тема 10: <i>Психологічні засади вирішення конфліктів у педагогічній діяльності</i>	10/12		2/-			8/12
Модульна контрольна робота	2/-		2/-			
Виконання ІНДЗ (ПОЗ)*	6/6				6/6	
Разом за модулем 3	30/30	2/-	6/-		6/6	16/24
Всього	90/90	12/4	18/4		18/18	42/82

* Виконання ІНДЗ (ПОЗ) здійснюється за рахунок годин на самостійне опрацювання.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПСИХОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЇЇ ТЕОРЕТИЧНОМУ ТА ПРИКЛАДНОМУ АСПЕКТАХ.

Заняття 1

Практичне заняття №1

Тема 1: Предмет, завдання та методи психології педагогічної діяльності

Мета: ознайомити студентів із предметом, об'єктом, структурою, завданнями психології педагогічної діяльності, розкрити сутність міжпредметних зв'язків окресленої галузі педагогічної психології, сформулювати уявлення про специфіку методів її дослідження.

Професійна спрямованість: ознайомити студентську молодь із колом проблем вивчення психічних феноменів у психології педагогічної діяльності, сприяти усвідомленню майбутніми педагогами важливості врахування закономірностей навчання, виховання, педагогічної діяльності в освітньому процесі; формування науково-дослідницьких умінь.

Основні поняття	анкетування, бесіда, біографічний метод, експеримент, експертне оцінювання, інтенсифікація педагогічної діяльності, інтерв'ю, метод аналізу процесу та продуктів діяльності, оптимізація педагогічної діяльності, педагогічна діяльність, педагогічна психологія, проєктивні методики, психологія педагогічної діяльності, референтометрія, самоспостереження, соціометрія, спостереження, тестування.
------------------------	--

План

1. Психологія педагогічної діяльності як психологічна галузь.
2. Теоретичні та прикладні завдання психології педагогічної діяльності.
3. Педагогічна діяльність в освітньому просторі.
4. Зв'язок психології педагогічної діяльності з іншими науками.
5. Характеристика методів психології педагогічної діяльності.
6. Психологічний аналіз уроку.

ІНДЗ	<ul style="list-style-type: none">– Обрати одну з актуальних тем наукового пошуку з проблематики психології педагогічної діяльності (Додаток А).– Зареєструватися у наукометричних базах Web of Science та Scopus на мережевих комп'ютерах університету як користувачі.– Проаналізувати наукові публікації з обраної проблеми за останні 10 років та представити звіт у формі теоретичного аналізу наукових досліджень та публікацій (в т.ч. Google Scholar, Web of Science та Scopus).
-------------	---

Література:

Основна література: 1, 2, 5, 11, 13, 20, 28, 36, 37.

Додаткова література: 13, 15, 19, 20, 25, 27, 28, 29, 39, 46, 59.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

1. Опрацювати основну та додаткову літературу з теми.
2. Підготувати блок-схеми або конспект основних питань теми.
3. Створити групову презентацію теми та підготуватися до доповіді-демонстрації на практичному занятті.
4. Скласти кросворд, у відповідях якого відображені ключові поняття теми.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація структури наукової публікації (статті, тез доповідей).

Структура наукової статті

- постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
- аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;
- формулювання цілей статті (постановка завдання);
- виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
- висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Технічні вимоги до оформлення статті:

Формат – А 4

Поля – всі 2 см

Абзац – 1,25 см

Міжрядковий інтервал – 1,5 см (без пт)

Шрифт – Times New Roman

Кегль – 14

Вирівнювання основного тексту по ширині

Зразок оформлення:

Марченко Оксана Вікторівна

магістрантка фізико-математичного факультету,

Науковий керівник: Бутузова Л.П., канд. психол. наук,

доцент кафедри загальної, вікової та педагогічної психології,

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ

Постановка проблеми, де вказується її соціальна, наукова та практична актуальність, зв'язок з реаліями сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які Ви спираєтесь як автор, окреслення та акцентування уваги на невирішених раніше складових об'єкта дослідження (загальної проблеми), котрим присвячується означена публікація (беремо вітчизняні та зарубіжні публікації за останні 10-15 років). Теоретичний аналіз не варто обмежувати посиланнями на авторів, які вивчали порушене дослідницьке питання, а повинен містити стисле узагальнення отриманих ними даних із виділенням тенденцій, напрямків, підходів до пізнання проблеми. Перерахування прізвищ науковців не допускається!

Мета статті повинна відповідати предмету вивчення, а, отже, відповідати назві публікації. При потребі можна перелічити завдання дослідження, реалізація яких вестиме до досягнення мети дослідження. Завдання скеровуються на узагальнення даних, формулювання гіпотези або концепції, або певної моделі, розробку та виділення методів, а також умов організації та проведення дослідження.

Методи дослідження. Передбачають окрім їх переліку, ще й опис їх основного змісту, характеристик та показників, які вони фіксують, та одиниць вимірювання. Сюди також подається інформація щодо емпіричної бази дослідження, якісних та кількісних характеристик вибірки, умов її формування тощо. Якщо Ви досліджуєте, наприклад, рівні сформованості певного психологічного явища, обов'язково тут необхідно подати їхню характеристику. Цей пункт має містити вичерпну інформацію щодо процедури організації та проведення дослідження.

Виклад основного матеріалу (результати дослідження та їх обговорення). Передбачає власне виклад основного дослідницького матеріалу (*теоретичного та/емпіричного*) з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Опис емпіричних результатів має містити конкретні факти, дані на підтвердження статистичної достовірності отриманих результатів. Вони можуть бути представлені у вигляді рисунків, таблиць, графіків, діаграм з їх подальшою інтерпретацією та рекомендаціями до застосування. На завершення опису основних результатів бажаним є порівняльний аналіз отриманих даних з даними, результатами інших дослідників, що вже вивчали це питання (з'ясувати, чи проведене Вами дослідження підтверджує або спростовує гіпотези інших науковців). Обов'язком тут має стати дотримання правил посилань на дослідження, результати яких Ви порівнюєте зі своїми власними.

Висновки (і виокремлені перспективи дослідження). У висновках стисло висвітлюється сутність отриманих Вами результатів дослідження згідно з поставленими у роботі метою та завданнями (висновки мають відповідати завданням дослідження, тобто коротко відображати основні результати, послідовно представлені у статті). Важливо! У висновках не повинно бути даних, яких немає у змісті статті! Також прийнято вказувати перспективи подальших досліджень та розвідок аналізованої у публікації проблематики, заявленої в актуальності статті: що ще доцільно було б вивчити чи виявити в контексті окресленої проблеми у майбутньому.

Список використаних джерел. Тут має бути представлено перелік усіх джерел, на які є посилання у тексті. Джерела подаються згідно алфавітного порядку мовою оригіналу джерела. Якщо використовуються інтернет-джерела, то мають бути вказані активні посилання на ці публікації. Бібліографія оформляється згідно Бібліографічного запису, бібліографічного опису ДСТУ:7.1.2006р.

2. **Ознайомлення з основними проблемами перспективних наукових пошуків у психології педагогічної діяльності. Вибір дослідницьких питань (Додаток А).**

3. **Схематично зобразити зв'язок стратегії дослідження та прогнозованих результатів (на прикладі обраного дослідницького питання (Додаток А)).**

4. **Робота в групах. Мозковий штурм "Труднощі у професійній діяльності вчителя". Виділення типових труднощів, які виникають у професійній педагогічній діяльності. Презентація. Обговорення.**

5. **Розв'язування творчих (професійно-орієнтованих) завдань.**

1. Назвіть соціальні, біологічні, педагогічні та психологічні причини неуспішності учіння школярів. Відповідно до визначених причин неуспішності, окресліть можливі стратегії педагогічної діяльності вчителя з попередження та подолання неуспішності дітей в навчально-виховному процесі.
2. При формуванні вмінь використовують різноманітні види навчання. Найефективнішими, за даними психологічних досліджень, є проблемне навчання, програмоване навчання та поетапне формування розумових дій. Визначте, який вид навчання використав педагог у наведеному прикладі. Чим відрізняється цей вид навчання від традиційного? Як вибір форми навчання забезпечує продуктивність педагогічної діяльності?
Спочатку дитину навчають вирішувати задачі (наприклад, 5+3) на паличках, практичним їх складанням. Потім забирають палички і заміняють їх словесним називанням ("трійка – це три одиниці"; "п'ять і один - шість"; "шість і один - сім"; "сім і один - вісім"). Насамкінець, дитині пропонують вирішувати задачу "про себе", у внутрішньо мовленнєвому плані.
3. Дайте пояснення такому твердженню Л.С.Виготського: "Педагогіка має орієнтуватися не на вчорашній, а на завтрашній день дитячого розвитку»
4. Чи достатньо лише спостереження для різнобічного вивчення особистості дитини? Чому? Відповідь обґрунтуйте.
5. Які з методів дослідження є, на Вашу думку, найбільш сучасними та оптимальними для вивчення особистості педагога та психологічних особливостей його діяльності?
6. Оберіть один із методів дослідження у психології педагогічної діяльності та захистіть свій вибір, вказавши на всі його переваги та недоліки перед іншими методами.
7. Які причини шкільної неуспішності серед соціальних, біологічних, педагогічних та психологічних, на Вашу думку, матимуть більший вплив на особистість школяра? Свою відповідь обґрунтуйте та наведіть приклади.
8. Назвіть основні причини невпевненості у собі молодих вчителів. Що може позитивно вплинути на їх поступове зникнення? Відповідь обґрунтуйте.
9. Шефство досвідченого вчителя над молодим завжди має позитивні наслідки? Які Ви бачите позитивні сторони. Чи можливо знайти щось негативне у такому шефстві?
10. В яких випадках адаптація молодого вчителя до професії відбувається швидше? Наведіть приклади, які ілюструють Вашу думку.
11. Як вчитель може посприяти зацікавленню дитини своїм предметом, якщо дитина має посередні здібності з нього. Що Ви порадите йому?
12. Як вчинити вчителю, якщо дитина часто відпрошується із його уроків, або пропускає їх, тому що вона відвідує додаткові заняття з репетитором, або, наприклад, музичну школу? Як він має вирішити цю ситуацію?
13. Скільки часу, на Вашу думку, займе адаптація молодого вчителя, якщо він із радістю йде до школи та не бачить свого життя без неї, учнів та викладання? А у випадку, коли це буде вчитель, який не впевнений у своєму покликанні? І, насамкінець, скільки часу триватиме адаптація вчителя, який прагне лише відпрацювати необхідний термін після завершення навчального закладу, та змінити свій фах? Будь ласка, обґрунтуйте свою думку.

Тема 2: Психологічна характеристика професійної діяльності педагога

Мета: ознайомити студентів з психологічною специфікою педагогічної діяльності, її функціями, віково-орієнтованою моделлю, структурою та основними етапами здійснення.

Професійна спрямованість: сприяти формуванню в майбутніх представників педагогічної спільноти потреби у вдосконаленні умінь і навичок професійної діяльності; формування науково-дослідницьких умінь.

Основні поняття	непрофесійна педагогічна діяльність, професійна педагогічна діяльність, функція педагогічної діяльності; дослідницька, комунікативна, організаторська функції педагогічної діяльності.
------------------------	--

План

1. Загальне поняття про педагогічну діяльність.
2. Педагогічна діяльність у системі інших видів діяльності.
3. Психологічні особливості діяльності вчителя на сучасному етапі розвитку школи.
4. Психологічна специфіка віково-орієнтованої моделі освітньої діяльності.
5. Функції педагогічної діяльності.
6. Психологічна структура педагогічної діяльності (цілепокладання, мотивація, суб'єктно-об'єктна та суб'єкт-суб'єктна взаємодія, умови, засоби, результат).
7. Основні етапи педагогічної діяльності.

ІНДЗ	Сформулювати актуальність досліджуваної проблеми: наукову, соціальну, практичну та прикладну. Визначити стратегію та тактику дослідження, визначити адекватні організаційні та емпіричні дослідницькі методи. Визначити мету, завдання дослідження. Описати вимоги до вибірки досліджуваних.
-------------	---

Література:

Основна література: 1, 2, 5, 11, 13, 20, 28, 36, 37.

Додаткова література: 1, 11, 13, 16, 20, 21, 22, 28, 29, 30, 37, 45, 46, 54, 55, 62.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

1. Опрацювати основну та додаткову літературу з теми.
2. Підготувати блок-схеми або конспект основних питань теми.
3. Створити групову презентацію теми та підготуватися до доповіді-демонстрації на практичному занятті.
4. Законспектувати (створити блок-схему) питання «Професійне удосконалення вчителя»: Житник Б.О., Крижко В.В., Павлютенков Є.М. Професійне удосконалення вчителя // В кн.: Методична робота в школі /Б.О.Житник, В.В. Крижко, Є.М. Павлютенков. – Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 192 с. – С.161-164.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

1. Розв'язування творчих (професійно-орієнтованих) завдань.

1. Після пояснення вчителем, що таке іменник, учні виконували такі вправи:
 - а) відтворювали визначення, що таке іменник, і наводили приклади подібних слів;

б) визначали іменники в реченнях: "Діти допомогли батькам зібрати багатий врожай овочів"; "Почервоніння навколо рани довго не проходило", "У змаганнях з бігу спортсмени 5 класу стали переможцями";

в) визначили, до яких частин мови належать такі слова: знайомий, військовий, співи, вільний, знайомий дім, вільна година, рідний, сучасне.

Яка з цих вправ вимагає більшої активності мислення учнів? Як представлено у цьому прикладі психологічні конструкти педагогічної діяльності? Обґрунтуйте свою думку.

2. Досвідчені вчителі завжди дотримуються правила: ніколи не починати щось розповідати учням або давати новий матеріал, доки не переконаєшся, що вони вже знають з цього питання чи які практичні навички мають. Після з'ясування цього вчителі диференціюють навчальний матеріал за ступенем складності.

Чим забезпечується розвиваючий ефект такого підходу. Хто розробив теоретичні основи такого підходу, який акцентує увагу на діалектичному взаємозв'язку навчання і розвитку? Охарактеризуйте цей підхід та опишіть його представленість у структурі педагогічної діяльності.

3. Як співвідноситься рівень розвитку школяра та його активність? Доведіть своє твердження прикладами з практики виховання.

4. Які критерії Ви б застосували для експертної оцінки діяльності педагога? Відповідь обґрунтуйте.

5. Як би Ви пояснили учням необхідність повторення матеріалу? Відповідь обґрунтуйте та проілюструйте прикладами.

6. Що б Ви відповіли учневі, який пояснив Вам, що він вчив матеріал, але наразі нічого згадати не може? Обґрунтуйте свою відповідь.

7. Що б Ви відповіли учневі, який говорить, що може вирішувати складну задачу або завдання лише близько 10 хвилин, а потім звертається за допомогою. Поясніть та проілюструйте свою думку.

8. Як Ви поясните учневі, який скаржиться на свою неуважність, різницю між «дивитися і бачити», «слухати і чути»? Які приклади для ілюстрації своїх слів Ви підберете?

9. Що, на Вашу думку, має запобігати емоційному вигорянню вчителя? Свою відповідь обґрунтуйте та проілюструйте.

10. Учень-старшокласник весь час спізнюється на перший урок. Що ж робити вчителю в цій ситуації?

11. Підліток заявив вчителю, що він не має часу для виконання домашніх завдань саме із його предмету. Як має вчинити вчитель і що відповісти учневі?

12. Учень середньої ланки школи вкотре забуває принести зошит для перевірки. Ніякі нагадування та записи у щоденник не допомагають. Що, на Вашу думку, повинен робити вчитель?

13. Хто, на Вашу думку, насамперед, винен у конфлікті між учнем і вчителем? Обґрунтуйте свою відповідь та підкріпіть її прикладами.

14. Якщо учень-підліток свідомо провокує вчителя на конфліктну ситуацію, як має поводитися вчитель і яким чином не допустити цієї ситуації та не втратити свого авторитету? Свою відповідь обґрунтуйте та проілюструйте.

15. Вчитель допустив помилку. Учні-підлітки починають кепкувати із вчителя. Що він повинен зробити, щоб виправити цю ситуацію? Чому саме це, на Вашу думку?

Практичне заняття №2

Тема 3: Професійне становлення педагога та формування психологічних компетенцій вчителя-фахівця.

Мета: ознайомити студентів з психологічними особливостями педагогічної кар'єри, адаптації молодого вчителя його постійного професійного самовдосконалення; сформулювати уявлення про ключові психологічні компетенції та компетентності сучасного педагога.

Професійна спрямованість: сприяти формуванню в майбутніх педагогів потреби у вдосконаленні умінь і навичок професійної діяльності; формування науково-дослідницьких умінь.

Основні поняття	адаптація професійна, педагогічна кар'єра, компетенція, компетентність, психологічні компетентності педагога, професійні компетентності, самосвідомість професійна, психологічна готовність до педагогічної діяльності, професіограма педагогічної професії, психограма педагогічної професії, профпридатність педагога, педагогічна деформація, імідж педагога.
------------------------	--

План

1. Професійне становлення фахівця, проблеми та шляхи розв'язання.
2. Шляхи формування професіоналізму.
3. Професійна компетентність.
4. Психологічні компетенції та компетентності сучасного вчителя.
5. Психологічна готовність педагога до професійної діяльності та його профпридатність (відповідність).
6. Професійна самосвідомість як складова психологічної компетентності педагога.
7. Професіографічна структура особистості педагога (професіограма та психограма).
8. Поняття та процес професійної адаптації вчителя.
9. Професійна адаптація молодого вчителя (до педагогічного колективу, до учнівського колективу, до змісту педагогічної діяльності).
10. Шляхи психологічного самовдосконалення вчителя.
11. Професійна деформація особистості вчителя.

ІНДЗ	Підготувати пакет діагностичних методик з досліджуваної проблеми. Визначити ключові діагностичні показники. Охарактеризувати залежні та незалежні змінні. Прогнозування результатів дослідження та формулювання його гіпотези. Визначити емпіричну базу проведення дослідження.
-------------	---

Література:

Основна література: 1, 2, 5, 11, 12, 13, 14, 20, 22, 26, 28, 29, 31, 35, 37, 38, 39, 40.

Додаткова література: 3, 6, 12, 13, 15, 19, 20, 21, 22, 25, 28, 29, 30, 38, 39, 47, 49, 57, 58, 59, 62, 63.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

1. Опрацювати основну та додаткову літературу з теми.
2. Підготувати блок-схеми або конспект основних питань теми.
3. Створити групову презентацію теми та підготуватися до доповіді-демонстрації на практичному занятті.

4. Зобразіть ступеневу модель професійного становлення особистості Є.О. Клімова.
5. Зобразіть стадії процесу професіоналізації особистості за Е.Ф. Зеєром.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

1. Самостійно **проранжуйте представлені професійно значущі якості** педагога. Вкажіть 3 типи рейтингових оцінок: власну позицію, позицію школяра, позицію працюючого в школі педагога. Порівняйте власний результат із результатами дослідження Є.І.Рогова [48, с.63-63].

№ з/п	Якості особистості	Рейтинг		
		Самооцінка	Оцінка учня	Оцінка педагога
	Зовнішня привабливість			
	Висока моральність			
	Високий інтелект			
	Доброта			
	Спостережливість			
	Загальна культура			
	Комунікабельність			
	Пластичність поведінки			
	Організованість			
	Професійна компетентність			
	Сильна воля			
	Прагнення до творчості			
	Вимогливість			
	Емоційність			
	Енергійність			

Дослідження, спрямоване на вивчення взаємозв'язку предметної спеціальності, специфіки предмета, що викладається та особистісних якостей педагога (Є.І. Рогов) Учасниками експерименту стали шкільні вчителі, які проходили перепідготовку на курсах підвищення кваліфікації. Вся вибірка респондентів, задля зручності аналізу, бул трьом приблизно рівними професійними групи, умовно позначених «біологи», «математики» та «філологи».

Окреслену в дослідженні сукупність якостей поділили на три групи, серед яких найбільший інтерес становлять групи, що поєднують думки вчителів щодо найважливіших та найменш важливих якостей. До першу групу всі опитані вчителі включали традиційні якості, пов'язані з виявом їх культури, інтелекту, організованості та професійних знань. Окрім відзначених, «біологи» помістили у першу групу такі якості як «прагнення до творчості», «філологи» – «спостережливість», а «математики» – «високу моральність», що, загалом, також транслює традиційні погляди на особистість вчителя. Про традиційну незмінність мислення педагогів яскраво свідчать якості, що потрапили в третю групу, тобто за важливістю їх вияву в педагогічній діяльності були поставлені вчителями на останнє місце. Сюди увійшли такі якості: «доброта», «зовнішня привабливість», «емоційність». «Біологи» та «філологи» доповнили цей список ще й «енергійністю», а «математики» й «філологи» – «пластичністю поведінки».

Таким чином, виявилася професійна поляризація якостей раціонального й емоційного з явною перевагою на користь першого компонента. У результаті цього вчителі тяжіють до того, щоб виступати для учнів лише «механізмом» передачі предметних знань, приховуючи при цьому від дітей прояв своїх емоцій, щирості та звичайного людського ставлення.

Результати цього дослідження засвідчили, що продовжує існувати стереотип про визначальну ланку шкільного навчання - передачу знань – що не сприяє розвитку цілісної особистості. Цей факт, вочевидь, пояснює значну кількість конфліктів між учнями та учителями, від яких учні чекають теплішого, людянішого ставлення.

2.Схематично зобразіть процес професійної адаптації молодого педагога (блок-схема).

3.Запишіть основні компетенції вчителя свого фаху:

4.Складіть перелік літературних джерел для молодих педагогів, у яких вони знайдуть рекомендації для свого професійного становлення.

4. Опишіть стратегію набуття професіоналізму у роботі вчителя (складіть алгоритм та схему).

5. Розв'язування творчих (професійно-орієнтованих) завдань.

1. Молода вчителька поспішає на урок до старшокласників. Дзвінок уже пролунав, а учні стоять під дверми – хтось сидить на підвіконні, хтось перекидається анекдотами, хтось перегортає підручник. Жоден не збирається шукати ключ і відкривати двері, навіть, намагається уникнути погляду вчительки. Як краще вчинити?

2. З уроку молодого вчителя забирають для прибирання шкільного подвір'я кілька учнів. Педагог не задоволений, врешті-решт він несе відповідальність за учнів. Для з'ясування цього питання він відправляється до завуча. За цей час учні, що залишилися, підіймають галас, із сусідніх кабінетів визирають інші вчителі, скаржаться, що їм заважають. Як розв'язати ситуацію, що склалася, і як уникнути її повторення?

3. Зі слів молодої вчительки, перший час у школі вона заздрісно дивилась на тих колег, які після уроку повертались до вчительської спокійними, статечними, на відміну від неї, – знервованої, невпевненої. Колеги, які весь час були збуджені, увесь час обговорювали щось з іншими педагогами, постійно спілкувались у коридорі з учнями, таких почуттів у неї не викликали. З часом роботи ознаки «статечності» вона стала помічати і в себе. Але попри наявний контакт з дітьми, дисципліну на уроці, уміння викладати, вона відчуває певну «прохолоду» у свій бік, відчуженість із боку дітей. Що спричинило цю ситуацію, як її розв'язати?

4. Якими принципами та мотивами ви керуватиметесь у власній педагогічній діяльності для успішної взаємодії з вихованцями?

5. Чи впливає, на Вашу думку, тип темпераменту вчителя на ефективність його професійної діяльності? Відповідь обґрунтуйте.

6. Які, на Вашу думку, складові іміджу педагога сучасної школи? Відповідь обґрунтуйте.

7. Як позначається на змісті педагогічної та психологічної освіти вчителя науково-технічний прогрес? Відповідь обґрунтуйте.

8. Поясніть положення, сформульоване психологом О.Г.Асмоловим: «Діяльність визначає особистість, але особистість обирає ту діяльність, яка її визначає».

9. У 7 класі середньої школи учні на уроці математики отримали нетрадиційне домашнє завдання: скласти бізнес-план свого життя на найближчі 15-20 років, підкріплений певними розрахунками та діаграмами. Цей період мав би охопити період первинної професіоналізації (навчання у закладі вищої освіти, чи опанування певною професією) та кілька років по тому. Для цього учням було запропоновано ряд питань, які повинні були бути висвітлені у особистому бізнес-плані життя. Це питання на кшталт: В якому університеті (технікумі, ПТУ) плануєш навчатися? Який термін та вартість навчання у ньому? Чи допоможуть тобі батьки оплатити навчання? Чи плануєш ти самостійно оплачувати своє навчання? Якщо братимеш кредит на навчання, скільки виплачуватимеш його? Чи плануєш ти працювати під час власного навчання? Якщо так, то які у тебе є варіанти і скільки плануєш заробляти? Чи плануєш на період навчання проживати разом з батьками, чи винайматимеш житло? Якщо плануєш проживати спільно з батьками, то чи братимеш участь у оплаті комунальних послуг/ зйому квартири? скільки? тощо. Як називаються завдання такого типу у педагогічній діяльності вчителя-предметника? Яке їх значення і чому вони сприяють у розвитку підлітків? Доповніть цей список питань, необхідних для максимальної деталізації плану власного життя, з якими доведеться зіткнутися майбутнім старшокласникам після закінчення школи.

10. Окресліть та обґрунтуйте ключові професійні компетенції педагога свого предметного спрямування.

11. Батьки учня не бажають брати участь у житті класного колективу, вимагаючи при цьому, щоб школа належним чином виховала їхню дитину. Як вплинути на таких батьків? Обґрунтуйте свою відповідь.

12. Вчитель зайшов до класу й помітив, що там дуже брудно, проте учні робили вигляд, що все гаразд. Як має вчинити вчитель? Проводити урок чи спочатку попросити поприбирати у класі? Що б Ви зробили спершу? Поясніть свою думку.

13. Йде генеральне прибирання класу. Проте деякі учні уперто не хочуть брати у ньому участь, мотивуючи є тим, що вони лише діти. Як має вчинити вчитель, що сказати дітям? Свою відповідь обґрунтуйте.

14. Чому деякі діти не бережуть не лише загальне, але і своє власне майно теж? Яким чином це можна змінити на краще? Відповідь обґрунтуйте.

15. Що відповісти учневі, який говорить, що вдома його батьки не змушують прибирати у кімнатах, навіть у власній, тому й у класі він теж не чергуватиме? Поясніть та проілюструйте свою відповідь.

16. Чи варто розпочинати певну колективну справу, якщо новий класний керівник ще не встановив позитивний контакт із учнями класу? Чому Ви так думаєте?

17. Як вплине на авторитет вчителя його участь разом з учнями у трудових годинах, суботниках, генеральних прибираннях? Відповідь проілюструйте.

18. Чи варто класному керівникові розпочинати нову справу із дітьми напередодні канікул? Можливо, просто почекати початку нової чверті? Чому так?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ЯК СУБ'ЄКТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

Заняття 3

Практичне заняття №3

Тема 4: Вчитель як суб'єкт педагогічної діяльності.

Мета: ознайомити студентів із основними складовими структурно-ієрархічної моделі особистості педагога – педагогічною спрямованістю та психологічною компетентністю, озброїти майбутніх фахівців знаннями про їх сутність і значення в майбутній професійній діяльності.

Професійна спрямованість: сприяти формуванню в майбутніх представників педагогічної спільноти потреби у вдосконаленні умінь і навичок професійної діяльності, формування психологічної готовності до суб'єкт-суб'єктної взаємодії у педагогічній діяльності; формування науково-дослідницьких умінь.

Основні поняття	мотивація педагогічної діяльності, професійна самосвідомість, професійна спрямованість особистості вчителя, продуктивність педагогічної діяльності, професійна Я-концепція, професійно-значущі якості, стресостійкість, персоналізація особистості вчителя, суспільний портрет вчителя, психологія оцінювання, нервово-психічна стійкість.
------------------------	--

План

1. Структурно-ієрархічна модель особистості вчителя.
2. Вплив якостей особистості вчителя на формування особистості учня.
3. Професійно-значущі якості особистості педагога.
4. Стресостійкість як значуща риса особистості вчителя.
5. Самосвідомість педагога (Я-концепція) у структурі педагогічної діяльності.
6. Спрямованість особистості педагога, види педагогічної спрямованості і типи педагогів.
7. Психологічні типи педагогів.
8. Психологічний портрет педагога в суспільній свідомості (очима учнів, колег, керівництва, батьків та громадськості).
9. Педагогічний імідж.
10. Мотивація вчителя та продуктивність його педагогічної діяльності.
11. Психологічні засади оцінювання вчителем навчальних досягнень учнів.

ІНДЗ	Проведення емпіричного дослідження з досліджуваної теми. Аналіз первинних даних. Пошук тенденцій та закономірностей, опис первинних статистичних показників: континуумів проявів, мода, медіана, середнє значення, стандартне відхилення та відмінності. Опис результатів проведеного дослідження.
-------------	---

Підготувати аналітичну таблицю останніх досліджень та публікацій з обраної тематики

Автор/и, рік	Предмет дослідження, використані методи, основні результати, їх зв'язок з обраним дослідницьким питанням	Джерело (бібліографія, посилання на ресурс та дату звернення)
Rojas Valladares,	Дискутується питання інтеграції	Rojas Valladares, C. Adalia Lisett;

C. Adalia Lisett; Estevez Pichs, C. Maria Antonia; Dominguez Urdanivia, Yideira, 2018	психології та педагогіки при підготовці професіоналів сучасності Міркування щодо епісеіомологічних основ психопедагогіки. Окреслено логіку аналізу підготовки вчителя з психопедагогічної точки зору. Метод: системний аналіз.	Estevez Pichs, C. Maria Antonia; Dominguez Urdanivia, Yideira The educational psychopedagogical training as a professional field // Revista Conrado. – 2018. –Vol. 14. – issue 62 C. 266-271. Режим доступу: https://conrado.ucf.edu.cu/index.php/conrado/article/view/716
--	--	--

Література:

Основна література: 1, 2, 3, 5, 8, 10, 12, 13, 14, 20, 22, 24, 27, 29, 33, 35.

Додаткова література: 3, 5, 7, 8, 9, 17, 24, 26, 30, 31, 38, 43, 45, 46, 49, 52, 58, 61.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

1. Опрацювати основну та додаткову літературу з теми.
2. Підготувати блок-схеми або конспект основних питань теми.
3. Створити групову презентацію теми та підготуватися до доповіді-демонстрації на практичному занятті.
4. Написати психологічно обґрунтований твір на одну з тем: “Ідеальний учитель очима учнів, батьків, колег та дирекції школи?”, “Вчитель у моєму житті”, «Динаміка моїх уявлень про ідеального вчителя: переломні моменти», «Реальний та ідеальний портрет сучасного вчителя».

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

1. Оцінка професійної спрямованості особистості вчителя (Є.І. Рогов)

Інструкція: В цьому опитувальнику перераховані якості, які можуть бути притаманні Вам більшою чи меншою мірою. При цьому потрібно обрати один з двох варіантів відповідей:

- а) вірно, якість (характеристика), що описується, типова для моєї поведінки або притаманна мені значною мірою.**
- б) невірно, якість (характеристика), що описується, нетипова для моєї поведінки або мінімально притаманна мені.**

Прочитавши твердження, оберіть один з варіантів відповідей та відмітьте його, поставивши відповідну літеру – а чи б.

1. Я цілком міг би жити далеко від людей.	
2. Я часто перемагаю інших за допомогою своєї самовпевненості.	
3. Міцні знання з мого предмету можуть суттєво полегшити життя людини.	
4. Люди мають більше, ніж зараз, дотримуватися законів моралі.	
5. Я уважно читаю кожну книгу, перш ніж повернути її до бібліотеки.	
6. Мій ідеал робочої обстановки – тиха кімната з робочим столом.	
7. Люди кажуть, що мені подобається робити усе своїм оригінальним способом.	
8. Серед моїх ідеалів чільне місце займають особистості вчених, які зробили вагомий внесок у мій предмет.	
9. Оточуючі вважають, що на грубість я просто не здатен.	

10.Я завжди уважно сліdkую за тим, як я одягнений.	
11.Буває, що весь ранок я ні з ким не хочу розмовляти.	
12.Мені важливо, щоб у всьому, що мене оточує, не було безладу.	
13.Більшість моїх друзів – люди, інтереси яких знаходяться у сфері моєї професії.	
14.Я подовгу аналізую свою поведінку.	
15.Вдома я поводжу себе за столом так само, як і у ресторані.	
16.У компанії я надаю іншим можливість жартувати та розповідати усілякі історії.	
17.Мене дратують люди, які не можуть швидко приймати рішення.	
18.Якщо у мене є трішки вільного часу, то я віддаю перевагу читанню якоїсь літератури з моєї дисципліни.	
19.Мені незручно пустувати в компанії, навіть якщо інші це роблять.	
20.Іноді я люблю попліткувати про відсутніх.	
21.Мені дуже подобається запрошувати гостей та розважати їх.	
22.Я рідко вчиняю всупереч з думкою колективу.	
23.Мені більше подобаються люди, які добре знають свою професію, незалежно від їх особистісних особливостей.	
24.Я не можу бути байдужим до проблем інших.	
25.Я завжди охоче визнаю свої помилки.	
26.Найгірше покарання для мене – бути закритим наодинці.	
27.Зусилля, витрачені на складання планів, не варті цього.	
28.У шкільні роки я поповнював свої знання, читаючи спеціальну літературу.	
29.Я не засуджую людину за обман тих, хто дозволяє себе обманювати.	
30.У мене не виникає внутрішнього протесту, коли мене просять допомогти.	
31.Вірогідно, деякі люди вважають, що я занадто багато говорю.	
32.Я уникаю суспільної роботи та пов'язаної з нею відповідальності.	
33.Наука – це те, що найбільше цікавить мене у житті.	
34.Оточуючі вважають мою сім'ю інтелігентною.	
35.Перед тривалою поїздкою я завжди ретельно продумую, що з собою взяти.	
36.Я живу сьогоднішнім днем більшою мірою, ніж інші люди.	
37.Якщо є вибір, то я віддаю перевагу організувати позакласний захід, ніж розповісти учням що-небудь з предмету.	
38.Основна задача вчителя – передати учневі знання з предмету.	
39.Я люблю читати книги та статті на теми етики та моральності.	
40.Іноді мене дратують люди, які звертаються до мене з питаннями.	
41.Більшість людей, з якими я буваю у компаніях, безсумнівно раді мене бачити.	
42.Думаю, мені сподобалася б робота, пов'язана з відповідальною адміністративно-господарською діяльністю.	
43.Навряд, чи я засмучусь, якщо доведеться провести свою відпустку, навчаючись на курсах підвищення кваліфікації.	
44.Моя любов'язність часто не подобається іншим людям.	
45.Були випадки, коли я заздрив успіху чи вдачі інших людей.	

46.Якщо мені хтось нагрубить, то я можу швидко забути про це.	
47.Як правило, оточуючі прислухаються до моїх пропозицій.	
48.Якби мені вдалось перенестись у майбутнє на короткий час, то у першу чергу я б набрав книг зі свого предмету.	
49.Я беру активну участь у долі інших.	
50.Я ніколи з посмішкою не говорив неприємних речей.	

Обробка результатів

Для обробки результатів опитування необхідно використати ключ відповідей, який порівнюється з відповідями досліджуваного. Кожна відповідь оцінюється за двобальною шкалою:

- відповідь, що співпадає з ключем, оцінюється в 1 бал;
- відповідь, що не співпадає з ключем, прирівнюється до 0.

Кожен особистісний параметр оцінюється через сумування оцінок за групою питань. Сумарна оцінка з фактору не перевищує 10 балів. Зона норми знаходиться в межах 3-7 балів.

Обробку результатів, зазвичай, починають зі шкали мотивації схвалення, оскільки у тому випадку, коли сумарний бал виходить за рамки норми за цим фактором, варто визнати, що досліджуваний прагнув надати недостовірні результати, тому вони не піддаються подальшій інтерпретації.

Ключ опитувальника

Мотивація схвалення	5а, 10а, 15а, 20б, 25а, 30а, 35а, 40б, 45б, 50а.
Комунікабельність	1б, 6б, 11б, 16б, 21а, 26а, 31а, 36а, 41а, 46а.
Організованість	2а, 7а, 12а, 17а, 22б, 27б, 32б, 37а, 42а, 47а.
Спрямованість на предмет	3а, 8а, 13а, 18а, 23а, 28а, 33а, 38а, 43а, 48а.
Інтелегентність	4а, 9а, 14а, 19а, 24а, 29б, 34а, 39а, 44а, 49а.

Кожен з напрямків професійної спрямованості вважається **недостатньо розвиненим**, якщо за цією шкалою отримано **менше 3 балів**, та **яскраво вираженим**, якщо кількість балів **перевищує 7**.

Для унаочнення результатів доцільно їх представити у вигляді кругової або стовпчикової діаграми. Вираженість одного фактору свідчить про **моноспрямованість** особистості вчителя, а вираженість декількох факторів може інтерпретуватися як результат **поліспрямованості**.

Інтерпретація результатів

Напрямок професійної спрямованості	Характеристика структури особистості вчителя	Превалюючі механізми та канали передачі виховних впливів
Комунікабельність – вчитель-комунікатор	Комунікабельність, доброта, зовнішня привабливість, висока моральність, емоційність і пластичність поведінки, екстравертованість, низька конфліктність, доброзичливість, здатність до емпатії, любов до дітей	Пошук механізмів сумісності з учнями через знаходження точок зіткнення в особистому житті та ці впливи справляють найбільші зміни саме у цій «побутовій» поведінці учня

Організованість – вчитель-організатор	Вимогливість, організованість, сильна воля, енергійність	Часто є лідером не лише для дітей, але й у педколективі. Переважно транслює свої особистісні особливості в ході різноманітних позакласних заходів, тому результат його впливів швидше виявиться в сфері ділового співробітництва, колективної зацікавленості, дисципліни.
Спрямованість на предмет – вчитель-предметник	Спостережливість, професійна компетентність, прагнення до творчості, раціональний, твердо впевнений у необхідності знань та їх значимості в житті	Жорстка спрямованість учнів на предмет та організація їх діяльності всередині предметних знань. Виховання учнів засобами засвоюваного предмету, шляхом зміни його сприйняття наукової картин світу, залучення до роботи в гуртку тощо.
Інтелігентність – вчитель-інтелігент, «просвітник»	Високий інтелект, загальна культура та висока моральність, принципівість, дотримання моральних норм.	Реалізує себе шляхом високоінтелектуальної просвітницької діяльності, несе учням моральність, духовність, відчуття свободи

Існує висока ймовірність існування проміжних типів вчителів за їх спрямованістю: «Предметник-організатор»; «Інтелігент-оптиміст» (комунікатор); «Предметник-комунікатор»; «Предметник-просвітник»; «Інтелігент-організатор» (найменш ймовірний тип).

2. Розв’язування творчих (професійно-орієнтованих) завдань:

1. Які якості вчителя найчастіше бувають причиною його незадовільної навчальної та виховної роботи з учнями? Наведіть приклади.
2. Доведіть, що урок – це не просто «форма організації навчально-виховної роботи вчителя з учнями», а перш за все спільна учбово-виховна робота вчителя з учнями, у якій вчитель виступає в ролі активного, творчого суб’єкта спілкування, навчання та виховання школярів.
3. У чому полягає психологічний зміст твердження про те, що потрібно «лікувати» трієчників захопленням і що «пробуджувати любов до знань, берегти перші паростки живої цікавості – прямий учительський обов’язок» (Л. Безпалько).

4. Доведіть, що включення школяра в активну самостійну учбову діяльність є обов'язковою умовою психічного розвитку та формування життєвої позиції його особистості.

5. Який психологічний зміст вкладається у поняття „радість учіння” (Ейсен Ф.) і в чому проявляється його вплив на активність психічних процесів властивостей особистості школяра.

6. Вчителька другого класу стала помічати, що Оля К. змирилася зі своїми трійками. Навчання мало цікавило її. Дівчинка більше захоплювалася суспільною діяльністю – чергуванням у класі, любила доглядати за квітами. І ось якось у її зошиті під завданням, яке більше ніж на трійку оцінити не можна було, з'явився запис: “Другий рядок написаний прекрасно. Краще ніж у всіх. А спробуй зробити так усю роботу!” Оля хвалилася, показувала зошит подружкам. Радісна прибігала до бабусі, заставляла маму просиджувати поряд, щоб і інші рядочки вийшли такими ж, як і другий.

Чому до цього випадку навчання мало цікавило Олю? Назвіть можливі причини. Як Ви вважаєте, чи можна розвивати у дівчинки інтерес до навчання? Як це зробити?).

7. Які фізичні та морально-психологічні недоліки особистості є протипоказаними для обрання професії вчителя? Чому?

8. Обґрунтуйте, які особистісні та професійні риси вчителя зумовлюють успішне вирішення завдань об'єднання зусиль школи та сім'ї у справі виховання, формування особистості школяра.

9. Які засоби мають бути в арсеналі педагога для педагогічно вираженої позитивної оцінки успішності та поведінки учня? Відповідь обґрунтуйте.

10. Іноді з вуст педагога звучать зауваження, які стосуються особистості вихованця: „*Ти завжди всім заважаєш!*”, „*Ти поганий хлопчик (погана дівчинка)!*”, „*Ти взагалі ледащо!*” тощо. Дайте обґрунтовану оцінку подібним зауваженням педагога. Як вони можуть вплинути на розвиток особистості дитини (раннього, дошкільного та молодшого шкільного віку) та становлення взаємин з ровесниками у групі дитячого садка, класі. Наведіть приклади адекватної психологічно вираженої педагогічної оцінки негативних проявів у поведінці та діяльності дитини раннього, дошкільного та молодшого шкільного віку. Назвіть психологічні критерії оцінювання вчинків та результатів діяльності дітей цього віку.

11. Чи потрібно, на Вашу думку, залучати до педагогічного процесу батьків учнів? Для чого і як це краще робити?

12. Що Ви відповісте батькам учня, які прийшли Вам скаржитися на свою дитину прямо під час уроку? Як має повестися вчитель у цьому випадку?

13. Які додаткові труднощі із згуртуванням колективу має вчитель у класі, де навчається інклюзивна дитина? Що насамперед має робити вчитель? Відповідь проілюструйте.

14. Чи варто вчителю скаржитися батькам на неуспішність та погану поведінку їхньої дитини? Які слова потрібно добрати та які приклади навести, щоб батьки стали співниками вчителя у процесі навчання та виховання дитини?

15. Чи вважаєте Ви, що ставлення студента до навчання яскраво ілюструє його майбутнє ставлення до професійної діяльності. Чому Ви так вважаєте або чому Ви

не погоджуєтеся з цією думкою? Наведіть приклади для підтвердження Вашої позиції.

16. Скільки часу, на Вашу думку, триватиме «входження у професію» у студента-трієчника та відмінника. Свою позицію обґрунтуйте та проілюструйте.

17. Чи завжди студенти-відмінники стають відмінними учителями? Поясніть свою позицію, підкріпивши її прикладами.

18. Якщо Ви розсердилися на свого учня через його непідготовленість до заняття, що Ви маєте зробити, аби зменшити Ваші негативні переживання та спокійно провести урок? Обґрунтуйте свою відповідь.

19. Що є важливішим для вчительської професії, бути гарним предметником, чи просто гарною людиною? Кого Ви назвете гарним вчителем? Поясніть свою думку.

20. Насільки важливо для педагога мати гарно розвинені емпатійні якості? Обґрунтуйте свою відповідь.

21. Вчитель є прекрасним знавцем свого предмету, але на уроках у нього дуже шумно, тому діти отримують невисокі бали на контрольних та демонструють невисокі знання в цілому. Що Ви порадите цьому вчителю? Чому склалася така ситуація на його уроках?

22. Чому, на Вашу думку, на уроках одних вчителів стоїть повна тиша, а на інших – діти відверто галасують? Що може бути причиною такої поведінки учнів?

23. Як повинен вчинити вчитель, якщо він помітить, що один учень дуже заздрить успіхові іншого учня? Що він повинен порадити дитині, які слова підібрати?

24. Як Ви вважаєте, чи обов'язково вік вчителя є складовою його авторитету у учнів? Свою відповідь обґрунтуйте та наведіть приклади, щоб її підкріпити.

25. Чи повинен вчитель обов'язково дуже уважно стежити за своїми дописами у мережі Internet та на своїх особистих сторінках? Чи існує поряд із дрес-кодом для одягу вчителя дрес-код і для його світлин та сторінок? Свою відповідь поясніть та обґрунтуйте.

26. Чи погоджуєтеся Ви із тезою, що «вчитель» - це покликання, а не професія?

Практичне заняття №4

Тема 5: Розвиток педагогічних здібностей педагога.

Мета: ознайомити студентів особливостями розвитку педагогічних здібностей, озброїти майбутніх фахівців засобами та стратегіями їх розвитку майбутній професійній діяльності.

Професійна спрямованість: сприяти формуванню в майбутніх представників педагогічної спільноти потреби у вдосконаленні умінь і навичок професійної діяльності, формування психологічних компетенцій майбутніх педагогів; формування науково-дослідницьких умінь.

Основні поняття	ідеали, інтереси, локус контролю, нахили, задатки, педагогічні вміння, педагогічні навички, педагогічні здібності, переконання, творчі здібності педагога.
------------------------	--

План

1. Педагогічні вміння й навички, умови їх формування.
2. Поняття про педагогічні здібності та їх класифікація.
3. Структура педагогічних здібностей.
4. Методики діагностики педагогічних здібностей.
5. Розвиток здібностей педагога.

ІНДЗ	Аналіз результатів дослідження. Опис основних результатів дослідження та їх обговорення.
-------------	---

Література:

Основна література: 1, 2, 3, 5, 8, 10, 13, 14, 20, 22, 24, 27, 29, 33, 35.

Додаткова література: 6, 11, 15, 17, 18, 20, 21, 27, 28, 29, 39, 40, 44, 45, 47, 49, 59, 61, 63.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

1. Опрацювати основну та додаткову літературу з теми.
2. Підготувати блок-схеми або конспект основних питань теми.
3. Створити групову презентацію теми та підготуватися до доповіді-демонстрації на практичному занятті.
4. Законспектувати (створити блок-схему) питання: Здібності в структурі суб'єкта педагогічної діяльності / У кн.: Вікова та педагогічна психологія: Навчальний посібник / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. - К., 2001. - С. 398-401. Режим доступу: <https://westudents.com.ua/knigi/495-vkova-ta-pedagogchna-psihologiya-skripchenko-ov.html>

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

1.Скласти професіограму педагога (за предметною спеціальністю).

Макет професіограми вчителя

I. Педагогічна спрямованість особистості.

1. Любов до дітей.
2. Психологічна готовність до викладацької, наставницької діяльності.
3. Психологічна та педагогічна грамотність, культура.

II. Особливості когнітивної сфери педагога.

1. Психолого-педагогічна спостережливість, перцептивна чутливість.
2. Висока здатність довільно концентрувати та розподіляти увагу.

2. Творча спрямованість уяви та креативна структура мислення.
3. Логічність та критичність мислення, здатність доводити, чуття нового та оригінального, гнучкість розуму.
4. Культура мовлення, виразність мовлення, багатий словниковий запас тощо.

III. Прояви емоційно-вольової сфери педагога.

1. Розвинений емоційний інтелект та емоційна гнучкість.
2. Здатність свідомо розпізнавати та називати емоції, диференціювати емоційні стани, здатність до керівництва своїми емоціями, регулювання власної поведінки, володіння прийомами психофізіологічної саморегуляції.
3. Терплячість, асертивність, самостійність, рішучість, поміркованість, вимогливість, організованість і дисциплінованість.

IV. Характерологічні та типологічні властивості педагога.

1. Якість НС: сила, врівноваженість, рухливість нервово-психічних процесів.
2. Комунікабельність, щирість, справедливість.
3. професійний оптимізм, гуманність, толерантність.
4. Об'єктивність в оцінюванні учнів та самооцінці.
5. прихильність до громадянської діяльності та патріотизм.

V. Протипоказання до педагогічної діяльності.

1. Дефекти вимови, органів слуху й зору.
2. Серцево-судинні захворювання.
3. Виражена неврівноваженість та підвищена дратівливість, надмірна піддатливість мінорним настроям.

2. Побудувати профіль психограми педагога (за власною предметною спеціальністю та оцінити ступінь вираженості власних психічних характеристик).

Зразок психограми

2. Розв'язування творчих (професійно-орієнтованих) завдань:

1. Як індивідуальні властивості (задатки) забезпечують схильність людини до педагогічної діяльності, її готовність і включеність у неї?
2. Які, на Вашу думку, компоненти педагогічних здібностей найважливіші для педагога обраної Вами предметної області знань? Відповідь обґрунтуйте.

Практичне заняття №5

Тема 6: Психологічні засади педагогічного спілкування та управління.

Мета: ознайомити студентів з психологічними особливостями педагогічного спілкування, його сторонами та маркерами проявів; визначити психологічну доцільність застосування стилів та методів управління у майбутній педагогічній діяльності.

Професійна спрямованість: сприяти формуванню в майбутніх вчителів потреби у вдосконаленні умінь і навичок професійної діяльності, формування комунікативних та управлінських компетенцій майбутніх педагогів; формування науково-дослідницьких умінь.

Основні поняття	педагогічне спілкування, стиль спілкування, комунікація суб'єктів педагогічної взаємодії, стиль управління (керівництва), авторитарний стиль, ліберальний стиль, демократичний стиль, педагогічний вплив, індивідуальний стиль діяльності педагога, співробітництво, зворотній зв'язок у спілкуванні, комунікативна, перцептивна та інтерактивна сторони спілкування педагога; емоційно-імпровізаційний, емоційно-методичний, раціонально-імпровізаційний, раціонально-методичний стилі діяльності.
------------------------	---

План

1. Психологічна характеристика педагогічного співробітництва та спілкування.
2. Значення педагогічного спілкування як формування контактної педагогічної взаємодії.
3. Роль зворотного зв'язку при педагогічному спілкуванні.
4. Комунікативна сторона педагогічного спілкування.
5. Перцептивна сторона педагогічного спілкування.
6. Інтерактивна сторона педагогічного спілкування.
7. Смислова спрямованість спілкування педагога.
8. Стилі педагогічного спілкування та їх вплив на ефективність учбової діяльності та формування особистісних якостей учнів.
9. Стилі педагогічного керівництва групою.
10. Індивідуальний стиль діяльності вчителя.
11. Стилі педагогічної діяльності.

ІНДЗ	Аналіз результатів дослідження. Опис основних результатів дослідження та їх обговорення.
-------------	---

Література:

Основна література: 2, 3, 5, 11, 13, 14, 16, 20, 21, 22, 24, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 38.

Додаткова література: 2, 3, 8, 14, 18, 23, 24, 37, 40, 44, 45, 52, 59, 63.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

1. Опрацювати основну та додаткову літературу з теми.
2. Підготувати блок-схеми або конспект основних питань теми.
3. Створити групову презентацію теми та підготуватися до доповіді-демонстрації на практичному занятті.

4. Законспектувати (створити блок-схему): Рюмшина Л.И. Эмпирическое изучение стилей поведения педагогов /Л.И. Рюмшина //Вопросы психологии. – 2000. – № 1.–С.142 -149.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

1. Діагностика домінуючого стилю керівництва молодого педагога

Мета: визначення стилю керівництва молодого педагога.

Обладнання: індивідуальна методика.

Хід роботи

Інструкція. Від того, яку позицію вибирає вчитель у педагогічній діяльності і спілкуванні, залежить стиль його керівництва учнями – авторитарний, демократичний або ліберальний. Давайте за допомогою опитувальника спробуємо визначити особливості свого стилю.

Уважно прочитайте запитання, проаналізуйте свої уявлення, думки, поведінку, виберіть той варіант відповіді, який вам найбільше підходить.

На бланку під номером запитання поставте "хрестик" у клітинці вибраного вами варіанту відповіді.

Відповідь	Запитання									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
а										
б										
в										

1. Чи вважаєте ви, що дитина повинна:

- а) ділитися з вами всіма своїми думками, почуттями;
- б) говорити вам тільки те, що вона сама захоче;
- в) залишати свої думки й переживання при собі.

2. Якщо учень узяв у іншого учня олівець чи ручку без дозволу, то ви:

- а) щиро з ним поговорите й дасте можливість йому самому прийняти потрібне рішення;
- б) дасте можливість самим дітям розібратись у своїх проблемах;
- в) повідомите про це всім дітям і примусите повернути взяті з вибаченням.

3. Рухливий, іноді недисциплінований учень сьогодні на занятті був зосереджений, азартний і добре виконав завдання. Як ви вчините:

- а) похвалите його і покажете його роботу всім дітям;
- б) проявите зацікавленість, з'ясуєте, чому так добре вийшло сьогодні;
- в) скажете йому: "Завжди б так займався".

4. Учень, заходячи до класу, не привітався з вами. Як ви вчините:

- а) примусите його голосно при всіх привітатися з вами;
- б) не звернете на це уваги;
- в) зразу почнете спілкуватися з учнями не згадуючи про вчинок.

5. Учні спокійно працюють. У вас є вільна хвилина. Що ви робитимете:

а) спокійно, не втручаючись, поспостерігаєте, як вони працюють і спілкуються;

б) комусь допоможете, підкажете, зробите зауваження;

в) займатися своїми справами (записи, перевірка зошитів тощо).

6. Яка точка зору здасться вам більш правильною:

а) почуття, переживання учня, дитини ще поверхові, швидкоплинні й на них не варто звертати особливої уваги;

б) емоції, переживання учня - важливі фактори, за допомогою яких його можна ефективно навчати й виховувати;

в) почуття дитини дивовижні, переживання значущі й до них треба ставитись обережно, тактовно.

7. Ваша вихідна позиція в роботі з дітьми:

а) дитина - слабка, нерозумна, неосвічена істота, і тільки дорослий може і повинен навчити й виховати її;

б) у дитини багато можливостей для саморозвитку. А допомога дорослого повинна бути спрямована на максимальне підвищення активності самої дитини;

в) дитина розвивається майже некеровано під впливом спадковості її сім'ї, тому головне, щоб вона була здорова, сита і не порушувала дисципліну.

8. Як ви ставитеся до активності самого учня:

а) позитивно - без неї неможливий повноцінний розвиток;

б) негативно - вона часто заважає цілеспрямовано та планомірно вести навчання й виховання;

в) позитивно, але тільки тоді, коли вона узгоджена з педагогом.

9. Учень не захотів виконувати завдання під приводом, що він уже зробив це раніше. Ваші дії:

а) сказали б: "Ну, не треба";

б) примусили б виконати роботу;

в) запропонували б інше заняття.

10. Яка позиція, на вашу думку, є більш правильною:

а) дитина повинна бути вдячною дорослим за турботу про неї;

б) якщо вона не усвідомлює турботи про неї, не цінує її, то це її справа: колись пошкодує;

в) педагог повинен бути вдячним учням за їхню довіру і любов.

Ключ для обробки відповідей

	Запитання									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
а	2	3	2	2	3	1	2	3	1	2
б	3	1	3	1	2	2	3	1	2	1
в	1	2	1	3	1	3	1	2	3	3

Відповідь, зазначена у відповідній клітинці, оцінюється вказаною в ній сумою балів.

Загальна сума, що характеризує стиль педагога, дорівнює сумі всіх отриманих балів.

25-30 балів - домінує демократичний стиль;

20-24 бали - схильність до авторитарного стилю;

10 -19 балів - вираження ліберального стилю.

Авторитарний стиль керівництва серед педагогів є традиційним (Е. Берн називає цю позицію «батьківською») і, спершу здається досить ефективним. Людину змалечку піддається виховним впливам у школі та сім'ї, тому таке тяжіння до даного стилю можна пояснити. Якщо вчитель авторитарний, він завжди готовий до оборони, а деколи й до наступу. Він повинен захищати себе, свій авторитет, але лише використовуючи силу та приниження іншої людини. Його повинні боятися та слухатися, лише тоді він має силу. Образно кажучи, він застібається на всі гудзики. Його "я"- дutoї сили, він про це здогадується, але головне - щоб ніхто про це не здогадався. Йому не можна "розстебнутись": король голий. Тому, керуючи, він використовує страх. Його влада - на вмінні робити боляче, постійно виводячи учня з рівноваги, створюючи навколо себе коло ненависті, стресу, страху, болю. Моє велике "я" - "над". Вони, жалюгідні - внизу. Між нами - прірва, емоційна холодність, відчуженість. Я - сильний. Ненависть підтримує мене, робить мене сильним. Причому людина може й не усвідомлювати всього цього, обираючи цей стиль керівництва. Найчастіше вона сама травмована схожим стилем взаємодії у власному дитинстві і не може вийти за його межі. Життя такої людини - постійний стрес, а де стрес, там психічні зриви та хвороби, як у неї самої, так і в тих, ким вона керує.

Ліберальний стиль протилежний авторитарному, хоча в основі його - те саме: слабкість "я", почуття неповноцінності (дитяча позиція за К.Берном). Проте "я" такого учителя в своїй слабкості агресивне, ліберально-пасивне. Такий учитель не знає себе, його "я" сліпе, тому він не вірить собі, боїться себе, боїться бути собою і брати відповідальність, він не сформований як особистість. Це дитина серед дітей. Він заробляє дешеві позитивні емоції від учнів па перших порах, але їм швидко набридає і вони "вилазять йому на голову", керують ним, зневажають - результати його роботи низькі. Причому серед цих учителів розумні, інтелектуально багаті фахівці-предметники, які досягають високого рівня знань, але не здатні досягнути психологію дітей, їм не вистачає умінь взаємодії з колективом дітей і взагалі у спілкуванні з людьми. Як відчуваються діти за такого керівництва? Їм неприємно, вони відчувають ненормальність стосунків між ними і дорослим. Такого вчителя не поважають. Його внутрішній стан не можна назвати добрим. Він часто і не підозрює, що, заграючи з дітьми, будучи з ними ніби нарівні, не отримує позитивного зворотного зв'язку й перебуває на грані психічного зриву, ненавидить дітей і професію. Цей стиль найважчий для корекції, виростити "я" на слабкому фундаменті - завдання не з легких.

Демократичний стиль - стиль сильної, впевненої в собі особистості (позиція "Дорослий - Дорослий" за Е.Берном), яка любить і поважає себе й дітей, наближається до дітей і розуміє їх. Такий учитель будує своє спілкування з дітьми не надто спускаючись до їхнього рівня і не піднімаючись над ними. Він старається підняти їх до спілкування нарівні - наскільки це можливо для віку та індивідуальності учня. Це складно, і щасливий той учитель, який уміє так керувати - який цього досяг свідомо або має природний дар. Практика показує, що цей стиль

найдосконаліший. В його основі лежить терпимість до бажань, проблем, особливостей дитини. Учень вірить у те, що вчитель йому допоможе, а вчитель працює, викликаючи ініціативу учнів. Зрештою, у всіх педагогів-новаторів один із секретів ефективності, успіху в роботі - досконале володіння керівництвом дітьми, такою позицією в спілкуванні. "Я" такого вчителя по-справжньому сильне й тому відкрите.

Звичайно, чисті типи керівництва трапляються рідко. І при всіх позитивах спілкування з позиції "Дорослий - Дорослий" демократичного стилю таке спілкування не завжди спрацьовує. Діти і ситуації є різними, кожна дитина й ситуація вимагає індивідуального підходу із вибору стилю та методу керівництва. У тому-то й полягає педагогічна майстерність, щоб вчитель вмів знайти той метод, який вплине тут, зараз, на цю конкретну дитину. Керівництво нею має бути диференційованим та гнучким, тому закріплення в якомусь стилеві, позиції - хай навіть демократичному - найчастіше не сприяє навчанню й вихованню. Диференційованість потрібна і в роботі з малою групою - класом, з урахуванням вікових особливостей.

Мозковий штурм "Правила роботи демократичного вчителя"

Мета: сприяти формуванню в молодих педагогів установки на вироблення навичок демократичного стилю спілкування з учнями.

Хід вправи

Пропоную Вам за 5 хв. створити стиль керівництва, записати 10 правил роботи демократичного вчителя.

Презентація.

Обговорення.

Можливий варіант правил демократичного вчителя:

1. Будьте приязні та люб'язні.
2. Поводьтеся й говоріть впевнено і щиро, почуття гумору виявляйте природно.
3. Добре плануйте кожний урок.
4. Сприймаєте своїх вихованців однаково, прислухайтесь до їхніх думок і почувань, намагайтеся не виділяти приємну дитину і не відхиляти таку, що має вади.
5. Завжди відрізняйте вчинок від того, хто його вчинив. Ви можете висловлювати незадоволення вчинком учня, а не його особою.
6. Ніколи не відмовляйте дитині у праві бути значущою особою.
7. Підбадьорюйте учнів за кожної нагоди для того, щоб розвинути й відновити в них упевненість у собі.
8. Заохочуйте учнів до групових дискусій та участі у вирішуванні справ, установіть норми поведінки та втримуйте їх ефективним і стимулюючим навчанням.
9. Помічайте кожне справжнє учнівське зусилля.
10. Завжди наголошуйте на позитивному, не будьте спрямованими на вишукування учнівських помилок.
11. Залучайте всіх учнів до праці й відповідальності за клас.

2. Розв'язування творчих (професійно-орієнтованих) завдань:

1. Які вимоги ставляться до педагогічного мовлення? Наведіть приклади.
2. Уявіть, що Ви – вчитель-предметник. Заступник директора попросив Вас замінити хвору вчительку і провести урок у 6-А класі (дуже неврівноваженому, неспокійному

та пустотливому). Коли Ви зайшли до цього класу, привіталися з дітьми і почали урок, з одного кінця класу несподівано пролунало тихеньке й задерикувате: “Ку-ку”. “Хто це?” – здивувалися Ви. “Зозуля замовкла”, але через декілька секунд “закувала” в іншому кінці класу. І так декілька разів. *Ваша поведінка у цій ситуації. Поясніть, чому Ви вважаєте запропонований Вами вихід із ситуації психологічно обґрунтованим.*

3. Який потенціал для виховання дітей можуть винести педагоги та батьки зі слів Арістотеля: «Якщо людиною оволодів гнів, рішення її обов’язково стають непридатними». Відповідь обґрунтуйте.

4. Якої тактики потрібно дотримуватися у виховних стосунках з дитиною: а) сангвініком; б) холериком; в) флегматиком; г) меланхоліком. Обґрунтуйте доцільність та ефективність застосування різних форм виховних впливів у вихованні учнів з різним типом темпераменту.

Практичне заняття №6

Тема 7: Психологічні основи педагогічної взаємодії.

Мета: ознайомити студентів з психологічними особливостями педагогічної взаємодії з учасниками освітньо-виховного процесу сучасної школи: учнями, колегами, батьками та керівництвом школи.

Професійна спрямованість: сприяти формуванню в майбутніх вчителів потреби у вдосконаленні умінь і навичок професійної діяльності, формування комунікативних та інтерактивних компетенцій майбутніх педагогів; формування науково-дослідницьких умінь.

Основні поняття	Суб'єкт-об'єктна взаємодія, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, контактна педвзаємодія, міжособистісні стосунки, взаємини педагога, бар'єри у спілкуванні, авторитет педагога, види авторитету, психологічний клімат педколективу.
------------------------	---

План

1. Психологічна характеристика педагогічної взаємодії: суб'єкт-об'єктної та суб'єкт-суб'єктної.
2. Міжособистісні стосунки між учасниками педагогічного процесу.
3. Взаємини вчителя з учнями, батьками та колегами.
4. Труднощі та бар'єри у спілкуванні вчителів й учнів.
5. Діагностика моделі поведінки педагога у спілкуванні з учнями на заняттях.
6. Структура, види та етапи становлення авторитету вчителя.
7. Можливі проблеми взаємодії педагога з колегами.
8. Психологічні основи конструктивної взаємодії вчителя з батьками учнів.
9. Психологічні особливості педагогічного колективу.
10. Психологічний клімат педагогічного колективу.

ІНДЗ	Формулювання висновків проведеного дослідження. Постановка перспектив подальших досліджень з проблеми.
-------------	---

Література:

Основна література: 1, 2, 5, 11, 13, 20, 28, 36, 37.

Додаткова література: 2, 3, 4, 8, 18, 23, 27, 39, 41, 45, 47, 50, 53, 59, 61.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

1. Опрацювати основну та додаткову літературу з теми.
2. Підготувати блок-схеми або конспект основних питань теми.
3. Створити групову презентацію теми та підготуватися до доповіді-демонстрації на практичному занятті.
4. Законспектувати (створити блок-схему): Как научить педагогов и родителей общаться с детьми / В кн.: Практическая психология образования: Учебник для студентов высших и средних специальных учебных заведений. / Под ред. И.В.Дубровиной. 2-е изд. – М.: ТЦ «Сфера», 1998. – С.452-467.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

1. Опитувальник структурних его-станів

(за кн. Julie Hay NF for trainers, адаптовано В.Є.Гусаковським)

Мета: діагностика его-станів особистості педагога.

Необхідний матеріал: опитувальник, ручка чи олівець.

Хід роботи

Інструкція: Для кожного з наведених нижче тверджень оцініть, наскільки воно підходить Вам:

0 балів - невірно;

1 бал - частково вірно;

2 бали - загалом, вірно;

3 бали - абсолютно вірно.

Опитувальник

1. У мене тверді переконання з цілої низки питань.
2. Я зважую всі за і проти, перш ніж прийняти рішення.
3. Дітей треба вчити більше поважати старших.
4. Більшість поглядів моїх батьків зовсім застаріли.
5. Я засмучуюсь, коли люди сердяться.
6. Я залишаю собі час, щоб оцінити важку ситуацію, перш ніж прореагувати на неї.
7. Я часто слідую здогадкам, приймаючи рішення.
8. Я думаю про результати, перш ніж щось зробити.
9. Я покладаюся на свій досвід, приймаючи рішення.
10. Я можу спостерігати за реакціями людей на ситуацію, але не обов'язково відчувати те ж саме, що і вони.
11. Я часто відчуваю себе зрілішим, ніж інші люди.
12. Я часто відчуваю себе так, ніби я набагато молодший, ніж я є насправді.
13. Для мене легко розділити відповідальність за прийняття рішення, коли це прийнятно.
14. Я іноді ховаю свої справжні почуття від інших.
15. Іноді я думаю, що інші люди поведуться по-дитячому.
16. Я віддаю перевагу тому, щоб хто-небудь інший приймав рішення.
17. Я переглянув деякі погляди, які взяв від батьків.
18. Я повинен приймати власні рішення весь час.
19. Мене дратує, коли хтось говорить мені, що треба робити.
20. Я поділяю багато з точок зору моїх батьків.
21. Я можу вчитися у людей, які молодші за мене.

Обробка результатів

Підрахуйте сумарні бали за шкалами з таких питань:

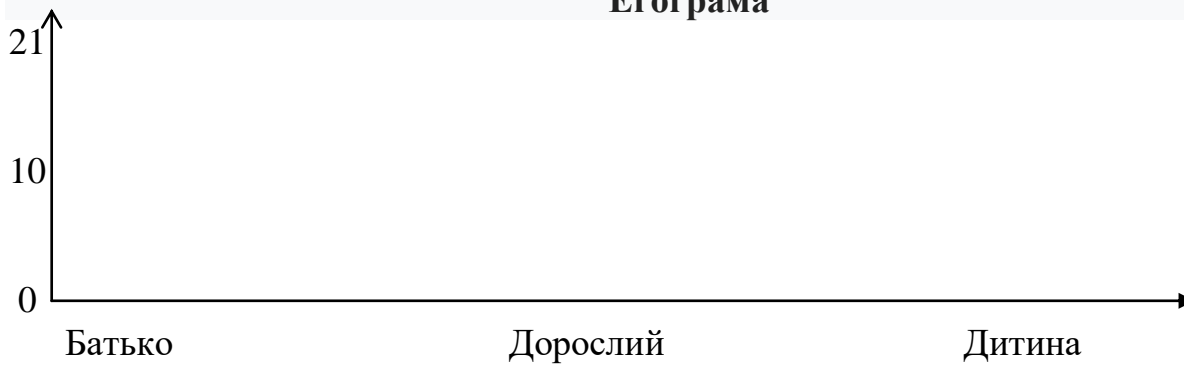
Шкала Батька - питання: 1,3,9,11,15,18,20.

Шкала Дорослого - питання: 2,6,8,10,13,17,21.

Шкала Дитина - питання: 4,5,7,12,14,16,19.

Намалюйте діаграму балів по кожному его-стану (егограму):

Егограма

2. Опитувальник виявлення емоційних бар'єрів спілкування

1. Зазвичай, наприкінці робочого дня на моєму обличчі помітна втома.
2. Буває, що при першому знайомстві емоції заважають мені справити гарне враження на партнерів (гублюся, бентежуся, замикаюся в собі або навпаки забагато говорю, поведжуся неприродно).
3. У спілкуванні мені часто бракує емоційності, виразності.
4. Мабуть, я здаюся оточенню надмірно строгим.
5. Я, в принципі, проти того, щоб демонструвати чемність, якщо цього не хочеться.
6. Я зазвичай вмію приховати від інших спалахи емоцій.
7. Часто у спілкуванні з іншими я і далі думаю про щось своє.
8. Буває, що я хочу висловити іншому емоційну підтримку (увагу, співчуття, співпереживання), однак він цього не відчуває, не сприймає.
9. Часто у моїх очах або у виразі мого обличчя помітна заклопотаність.
10. У діловому спілкуванні я намагаюсь приховати свої симпатії до партнерів.
11. Усі мої неприємні переживання, як правило, відбиваються на моєму обличчі.
12. Якщо я захоплююся розмовою, то моя міміка стає надміру красномовною, експресивною.
13. Мабуть, я дещо емоційно скутий.
14. Зазвичай я у стані нервового напруження.
15. Як правило, я відчуваю дискомфорт, коли доводиться обмінюватися потисками рук у діловій обстановці.
16. Інколи близькі люди підказують мені: розслаб м'язи обличчя, не криви губ, не морщся тощо.
17. Розмовляючи, я надміру жестикулюю.
18. У новій ситуації мені важко бути розкутим, природним.
19. Мабуть, моє обличчя часто виражає сум або стурбованість, хоч на душі у мене спокійно.
20. Мені важко при спілкуванні дивитися в очі малознайомій людині.
21. Якщо я хочу, то завжди можу приховати ворожість до поганої людини.
22. Мені часто буває чомусь весело без жодної причини.
23. Мені дуже просто зобразити за власним бажанням або на прохання інших різні вирази обличчя: сум, радість, переляк, розпач тощо.
24. Мені говорили, що мій погляд важко витримати.
25. Мені щось заважає виявляти теплоту, симпатію людині, навіть якщо ці почуття до неї відчуваю.

Обробка даних.

Підраховується загальна кількість балів відповідно до (за кожний збіг нараховується 1 бал).

Невміння керувати та дозувати емоції («так»: 1, 11, 16 ; «ні»: 6, 21).

Неадекватність прояву емоцій («так»: 7, 12, 17, 22; «ні»: 2).

Низька гнучкість та невиразність емоцій (відповіді «так»: 3, 8, 13, 18; «ні»: 23).

Домінування негативних емоцій («так»: 4, 9, 14, 19, 24).

Страх близькості, небажання емоційного зближення з людьми («так»: 5, 10, 15, 20, 25).

Інтерпретація результатів.

Підраховується загальна сума набраних балів. Вона може коливатися в межах від 0 до 25. Чим більше балів, тим більше вираженими є емоційні проблеми у повсякденному спілкуванні. Однак, якщо ви набрали дуже мало балів (0—2), то це свідчить або про вашу нещирість у своїх відповідях, або про те, що ви надто погано знаєте себе. Якщо ви набрали не більше 5 балів, то емоції, зазвичай, не заважають вам спілкуватися з іншими; 6—8 балів — у вас є деякі емоційні проблеми у повсякденному спілкуванні; 9—12 балів — свідчення того, що ваші «щоденні» емоції певною мірою ускладнюють взаємодію з людьми; 13 і більше балів — емоції шкодять встановленню контактів з ними, можливо, вам притаманні певні дезорганізаційні реакції чи стани. Зверніть увагу, чи немає у вас конкретних «перешкод» (це ті параметри, за якими ви набрали 3 і більше балів).

Отже, бар'єри у спілкуванні виникають у будь-кого та будь-коли тією чи іншою мірою.

Існує багато рис особистості (зазвичай негативних) та причин, які зумовлюють виникнення комунікативних бар'єрів.

Шляхи подолання перешкод у комунікативному процесі

- Вчитись рефлексувати.
- Не боятись зближуватись із людиною на емоційній основі, вміти поставити себе на місце співрозмовника.
- Виявляти толерантність до співрозмовника.
- Намагатись, щоб при спілкуванні домінували лише позитивні емоції.
- Вміло керувати та об'єктивно аналізувати свої думки, дії, вчинки.
- Проявляти емпатію, бути об'єктивним в оцінці комунікативної ситуації.
- Розвивати уяву та спиратись на власний досвід тощо.

3. Розв'язування творчих (професійно-орієнтованих) завдань.

1. Виконайте порівняльний аналіз типових стилів педагогічного спілкування, запропонованих В.А. Кан-Каліком та М.Д. Нікандровим.? У чому їх особливості?
2. В чому полягає відмінність між педагогічною взаємодією та педагогічним спілкуванням?
3. Наведіть приклади з педагогічної практики суб'єкт-об'єктної та суб'єкт-суб'єктної взаємодії педагога з учнями.
4. Розмірковуючи про роль міжособистісних контактів у педагогічній діяльності, А. У. Хараш зазначає, що «умовою ефективності впливу виступає збереження контакту вчителя з учнем після формального завершення навчання. Збереження контакту є

однією з найбільш сутнісних ознак, що складають стереотип «ідеального шкільного вчителя»...». Чи погоджуєтесь Ви з цією думкою? Обґрунтуйте власну позицію.

Тема 8: Психологічні засади педагогічної майстерності та педагогічної культури.

Мета: озброїти студентську молодь знаннями про сутність, рівні педагогічної майстерності, сформувати в майбутніх фахівців уявлення про педагогічну культуру та її ознаки.

Професійна спрямованість: сприяти формуванню в майбутніх представників педагогічної спільноти потреби у вдосконаленні умінь і навичок професійної діяльності, якостей власної особистості; формування науково-дослідницьких умінь.

Основні поняття	адаптивний рівень педагогічної майстерності, діяльнісний рівень педагогічної майстерності, локально-моделюючий рівень педагогічної майстерності, педагогічна культура, педагогічна майстерність, професійне становлення особистості, професіоналізація особистості, репродуктивний рівень педагогічної майстерності, системно-моделюючий рівень педагогічної майстерності, психологічна культура вчителя
------------------------	--

План

1. Поняття про педагогічну майстерність та творчість.
2. Класифікація рівнів педагогічної майстерності за Н.В. Кузьміною.
3. Педагогічна культура та її ознаки.
4. Способи формування психологічної культури педагога.
5. Психологічні основи педагогічного такту та етики.

ІНДЗ	Оформлення результатів теоретико-емпіричного дослідження у наукову публікацію.
-------------	--

Література:

Основна література: 1, 2, 5, 8, 10, 11, 13, 14, 19, 20, 24, 28, 30, 36, 37, 42.

Додаткова література: 2, 6, 11, 14, 15, 17, 18, 23, 30, 37, 45, 47, 52, 57.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

1. Опрацювати основну та додаткову літературу з теми.
2. Записати визначення основних понять.
3. Підготувати блок-схеми або конспект основних питань теми.
4. Здійснити порівняльну характеристику вчителів із різними рівнями педагогічної майстерності (за Н.В.Кузьміною).

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

1. Діагностика здатності педагога до емпатії (І. М. Юсупов).

Мета: визначення рівня емпатійності особистості вчителя.

Необхідний матеріал: опитувальник.

Хід проведення.

Досліджуваному дається інструкція: «Вам буде запропоновано ряд тверджень. Уважно прослухавши кожне з них, оберіть із шести можливих варіантів один, який, на Ваш погляд, найоб'єктивніше виражає Вашу думку.

Так, якщо Ви відповіли:

“не знаю”, то Вашій відповіді приписується 0 балів,

“ні, ніколи” – 1 бал,

“ніколи” – 2 бали,

“часто” – 3 бали,

“майже завжди” – 4 бали,

“так, завжди” – 5 балів”.

1. Мені більше подобається читати книги про подорожі, ніж книги із серії “Життя видатних людей”.
2. Дорослих дітей роздратовує турбота батьків.
3. Мені подобається розмірковувати про причини успіхів та невдач інших людей.
4. Серед усіх музикальних телепередач я віддаю перевагу передачам про сучасну естрадну музику.
5. Надмірну дратівливість і несправедливі докори хворого слід терпіти, навіть якщо вони тягнуться роками.
6. Хворому можна допомогти навіть словом.
7. Стороннім не слід втручатись в конфлікти між двома людьми.
8. Літні люди, як правило, часто ображаються без причин.
9. Коли я в дитинстві слухав сумну історію, то мої очі самі по собі наповнювались слізьми.
10. Роздратованість моїх батьків впливає на мій настрій.
11. Я байдужий до критики на мою адресу.
12. Мені більше подобається розглядати портрети, ніж картини з пейзажами.
13. Я завжди все пробачав батькам, навіть якщо вони були неправі.
14. Якщо кінь погано тягне, його слід поганяти батогами.
15. Коли я читаю про драматичні події у житті людей, то відчуваю, ніби це відбувається зі мною.
16. Батьки завжди справедливі до своїх дітей.
17. Коли я бачу сварку підлітків чи дорослих, то завжди втручаюсь.
18. Я не звертаю уваги на поганий настрій своїх батьків.
19. Я довго спостерігаю за поведінкою тварин, відкладаючи інші справи.
20. Фільми та книги можуть викликати сльози лише в несерйозних людей.
21. Мені подобається спостерігати за виразом обличчя й поведінкою незнайомих мені людей.
22. В дитинстві я часто приводив додому бездомних собак та кішок.
23. Всі люди безпідставно озлоблені.
24. Дивлячись на сторонню людину, мені хочеться вгадати, як складеться її життя.
25. В дитинстві молодші за віком ходили за мною по п'ятах.
26. Коли я бачу покалічену тварину, то стараюсь їй допомогти.
27. Людині стане легше, якщо уважно вислухати її скарги.
28. Побачивши вуличну пригоду, я намагаюсь не потрапляти до числа свідків.
29. Молодшим подобається, коли я пропоную їм свою ідею, справу чи розвагу.
30. Люди перебільшують здатність тварин відчувати настрій свого господаря.
31. Зі складної конфліктної ситуації людина має шукати вихід самостійно.
32. Якщо дитина плаче, то на те є своя причина.
33. Молодь повинна завжди задовольняти прохання та забаганки літніх людей.
34. Мені хотілось зрозуміти, чому деякі мої однокласники інколи були задумливими.
35. Безпритульних домашніх тварин слід відловлювати й усипляти.
36. Якщо мої друзі починають обговорювати зі мною свої особисті проблеми, я намагаюсь перевести розмову на іншу тему.

Обробка результатів.

Шкала щирості: _____

Емпатійність: _____ **(бал) Рівень:** _____

Перед підрахуванням результатів здійснюється перевірка ступеня щирості досліджуваного. Відповіді “не знаю” на питання 3, 9, 11, 13, 28, 36 та “так, завжди” на питання 11, 13, 15, 27 свідчать про нещирість та прагнення прикрасити себе. А тому результатам можна довіряти, якщо по названих питаннях було не більше трьох нещирих відповідей; при чотирьох в них можна сумніватись, а при п'яти на них взагалі не слід звертати увагу (даний опитувальник подальшій обробці не підлягає).

Для отримання результатів необхідно підсумувати всі бали, приписані відповідям на запитання 2, 5, 8, 9, 10, 12, 13, 15, 16, 19, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 29, 32, а потім порівняти загальну суму зі шкалою розвитку емпатійних тенденцій.

Від 82 до 90 балів - дуже високий рівень емпатійності. У вас болісно розвинене співпереживання. У спілкуванні ви, як барометр, тонко реагуєте на настрій співрозмовника, ще не встиг сказати ні слова. Вам важко від того, що оточуючі використовують вас як громовідвід, обрушуючи на вас свій емоційний стан. Дорослі та діти охоче довіряють вам свої таємниці і йдуть за порадою. Нерідко ви відчуваєте комплекс провини, побоюючись заподіяти людям клопоти; не тільки словом, але навіть поглядом боїтеся зачепити їх. Вас не покидає занепокоєння за рідних і близьких. Ви дуже вразливі, можете страждати при вигляді покаліченого тваринного або не шукати собі місця від випадкового холодного привітання начальника. Ваша вразливість часом не дасть вам заснути. Будучи в засмучених почуттях, ви потребуєте емоційної підтримки з боку. При такому ставленні до життя ви близькі до невротичних зривів. Подбайте про своє психічне здоров'я.

Від 63 до 81 бали - висока емпатійність. Ви чутливі до потреб і проблем оточуючих, великодушні, схильні багато чого їм прощати; з непідробним інтересом ставитеся до людей, вам подобається "читати" їхні обличчя і заглядати в їхнє майбутнє. Ви емоційно чуйні, товариські, швидко встановлюєте контакти і знаходите спільну мову, повинно бути, і діти тягнуться до вас. Навколишні цінують вас за душевність. Ви намагаєтеся не допускати конфліктів і знаходити компромісні рішення, добре переносите критику на свою адресу. В оцінці подій ви більше довіряєте своїм почуттям і інтуїції, ніж аналітичним висновкам; віддаєте перевагу працювати з людьми, ніж поодиночі; постійно потребуєте соціального схвалення своїх дій. При всіх перерахованих якостях ви не завжди акуратні в точній і кропіткій роботі. Вас дуже легко вивести з рівноваги.

Від 37 до 62 балон - нормальний рівень емпатійності, властивий переважній більшості людей. Оточуючі не можуть назвати вас "товстошкірим", однак ви не належите до числа особливо чутливих осіб. У міжособистісному спілкуванні ви більш схильні судити про інших за їхніми вчинками, ніж довіряти своїм особистим враженням. Вам не чужі емоційні прояви, але в більшості своїй вони знаходяться під самоконтролем. Ви уважні в спілкуванні, намагаєтеся зрозуміти більше, ніж сказано співрозмовником, але при зайвому з вашої точки зору зіслання почуттів втрачаєте терпіння; віддаєте перевагу делікатно не висловлювати свою точку зору, не будучи впевнені в тому, що вона буде прийнята. При читанні художніх творів і перегляді кінофільмів ви частіше стежите за дією, ніж за переживаннями героїв; утрудняєтеся прогнозувати розвиток відносин між людьми, тому, трапляється, що їхні вчинки

виявляються для вас несподіваними. У вас немає розкутості почуттів, і це заважає вашому повноцінному сприйняттю людей.

12-36 балів - низький рівень емпатійності. Ви є труднощі у встановленні контактів з людьми, незатишно почуваетесь в галасливій компанії; емоційні прояви у вчинках оточуючих часом здаються вам незрозумілими і позбавленими сенсу. Ви віддаєте перевагу відокремленим заняттям конкретною справою, а не роботі з людьми. Ви - прихильник точних формулювань і раціональних рішень. Ймовірно, у вас мало друзів, а тих, хто є, ви більше цінуєте за ділові якості і ясний розум, ніж за чуйність і чуйність. Люди платять вам тим же. Бувають моменти, коли ви відчуваєте свою відчуженість, оточуючі не надто шанують вас своєю увагою. Але це можна виправити: потрібно лише спробувати розкрити свій "панцир", пильніше вдивлятися в поведінку близьких і приймати їх потреби як свої.

11 балів і менше - дуже низький рівень. Емпатійні тенденції особистості не розвинені. Вам важко першим почати розмову, тримайтеся особно серед товаришів по службі. Особливо важкі контакти з дітьми та особами, які набагато старші за вас. У міжособистісних стосунках ви нерідко опиняєтеся в незграбному положенні, не знаходите взаєморозуміння з оточуючими. Ви любите гострі відчуття; спортивні змагання віддаєте перевагу мистецтву. У діяльності ви занадто центровані на собі. Ви можете бути дуже продуктивні в індивідуальній роботі, але взаємодія з іншими людьми - не ваш коник. Ви з іронією ставитеся до сентиментальних проявів; болісно переносите критику на свою адресу, хоча в змозі бурхливо не реагувати на неї. Вам необхідна гімнастика почуттів.

2.Розв'язування творчих (професійно-орієнтованих) завдань.

1. Поясніть, чому формування педагогічної майстерності у студентів – майбутніх педагогів органічно пов'язане з вихованням їх особистості.
2. Доведіть, що педагогічний такт у спілкуванні з учнями є найважливішою умовою утвердження авторитету учителя.
3. На Вашу думку, чи кожен, хто отримує/отримав педагогічну освіту, може стати хорошим учителем? Чому? Обґрунтуйте свою відповідь.
4. 4. Які маркери педагога та його педагогічної діяльності, на Вашу думку, є свідченням того, що він майстр своєї справи?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ПСИХОГІГІЄНА ТА ПСИХОПРОФІЛАКТИКА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Заняття 7

Практичне заняття №7

Тема 9: Збереження та зміцнення психічного здоров'я учасників педагогічної взаємодії.

Мета: сформувати у майбутніх педагогів уявлення про важливість збереження та зміцнення психічного здоров'я педагога в ході його професійної діяльності, ознайомити з методами психопрофілактики стресу педагогічної діяльності.

Професійна спрямованість: сприяти формуванню в майбутніх представників педагогічної спільноти потреби у вдосконаленні умінь і навичок професійної діяльності, якостей власної особистості; формування у майбутніх педагогів компетенцій здоров'язбереження та психофізіологічного самовідновлення; формування науково-дослідницьких умінь.

Основні поняття	синдром емоційного вигорання, стрес, еустрес, дистрес, психічна напруга, схильність до неврозу, емоційно-вольова саморегуляція, аутогенне тренування, психологічне відновлення, психогігієна, психічне здоров'я, дидактогенія.
------------------------	--

План

1. Психогігієнічні вимоги до організації навчально-виховного процесу у школі.
2. Стрес та психічна напруга у діяльності педагога.
3. Основні причини порушення психічного здоров'я вчителя.
4. Емоційно-вольова саморегуляція педагога.
5. Засоби емоційної саморегуляції педагога.
6. Методи психофізіологічного та психологічного відновлення вчителя.
7. Психопрофілактика педагогічної праці та відпочинку.
8. Синдром емоційного вигорання, його причини, шляхи попередження та способи подолання.
9. Особисті кордони педагога та їх екологічне відстоювання.

ІНДЗ	Оформлення результатів теоретико-емпіричного дослідження у наукову публікацію.
-------------	--

Література:

Основна література: 1, 2, 5, 8, 11, 13, 15, 16, 20, 21, 22, 24, 28, 36, 37.

Додаткова література: 3, 18, 23, 26, 42, 43, 45, 51, 52, 57, 60.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

1. Опрацювати основну та додаткову літературу з теми.
2. Підготувати блок-схеми або конспект основних питань теми.
3. Створити групову презентацію теми та підготуватися до доповіді-демонстрації на практичному занятті.
4. Законспектувати (підготувати блок-схему) питання «Емоційне вигорання педагогів» за статтею: Форманюк Т.В. Синдром «емоціонального сторування» как показатель профессиональной дезадаптации учителя / Т. В. Форманюк // Вопросы психологии. – 1994. - №6. – С.57-63.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

1. Ознайомлення з методом аутогенного тренування.
2. Оволодіння техніками дихання, заземлення.
3. Застосування на практиці «Ключа Алієва».
4. Оцінка нервово-психічної стійкості педагога (анкета НПУ «Прогноз»)
Оцінка нервово-психічної стійкості педагога (анкета НПУ «Прогноз»)

Мета: початкового орієнтовного виявлення осіб з ознаками нервово-психічної нестійкості. Вона дозволяє виявляти окремі передхворобливі ознаки особистісних порушень, а також оцінити вірогідність їх розвитку і проявів в поведінці і діяльності людини. Аналіз відповідей дозволить уточнити окремі біографічні відомості, особливості поведінки та стану психічної діяльності в різних ситуаціях.

Необхідний матеріал: бланк відповідей, ручка чи олівець.

Хід проведення

Інструкція: вам пропонується тест з 84 питань, на кожен з яких вам необхідно відповісти «так» чи «ні». Пропоновані питання стосуються вашого самопочуття, поведінки або характеру. «Правильних» або «неправильних» відповідей тут немає, тому не намагайтеся довго їх обмірковувати - відповідайте, виходячи з того, що більше відповідає вашому стану або уявленням про самого себе. На виконання завдання відводиться 30 хвилин.

Бланк опитувальника

1. Іноді мені в голову приходять такі нехороші думки, що краще про них нікому не розповідати.
2. Запори в мене бувають рідко (або їх не буває зовсім).
3. Часом у мене бувають напади сміху або плачу, з якими я ніяк не можу впоратися.
4. Бувають випадки, що я не стримую своїх обіцянок.
5. У мене часто болить голова.
6. Іноді я говорю неправду.
7. Раз на тиждень або частіше я без всякої видимої причини відчуваю жар у всьому тілі.
8. Бувало, що я говорив про речі, в яких не розбираюся.
9. Буває, що я серджуся.
10. Тепер мені важко сподіватися на те, що я чогось досягну в житті.
11. Буває, що я відкладаю на завтра те, що потрібно зробити сьогодні.
12. Я охоче беру участь у зборах та інших громадських заходах.
13. Сама важка боротьба для мене - боротьба з самим собою.
14. М'язові судороги і посмикування в мене бувають рідко (або їх не буває зовсім).
15. Іноді, коли я погано себе почуваю, я буваю дратівливим.
16. Я досить байдужий до того, що зі мною буде,
17. В гостях я тримаюся за столом краще, ніж удома.
18. Якщо мені не загрожує штраф і машин поблизу немає, я можу перейти вулицю там, де мені хочеться, а не там, де належить.
19. Я вважаю, що моє сімейне життя таке ж хороша, як у більшості моїх знайомих.
20. Мені часто кажуть, що я запальний.

21. У дитинстві у мене була така компанія, де всі намагалися завжди і в усьому стояти один за одного.
22. У грі я віддаю перевагу вигравати.
23. Останні кілька років більшу частину часу я відчуваю себе добре.
24. Зараз моя вага постійна (я не повнію і не худну).
25. Мені приємно мати серед своїх знайомих значних друзів, це як би додає мені ваги у власних очах.
26. Я був би досить спокійний, якби у когось з моєї родини були неприємності.
27. З моїм розумом діється щось недобре.
28. Мене турбують сексуальні (статеві) питання.
29. Коли я намагаюся щось сказати, то часто помічаю, що в мене тремтять руки.
30. Руки в мене такі ж спритні і моторні, як раніше.
31. Серед моїх знайомих є люди, які мені не подобаються.
32. Думаю, що я людина приречена.
33. Я сварюся з членами моєї сім'ї дуже рідко.
34. Буває, що я з ким-небудь трохи попліткувати.
35. Часто я бачу сни, про які краще нікому не розповідати.
36. Буває, що при обговоренні деяких питань я особливо не замислююся, погоджуюся з думкою інших.
37. У школі я засвоював матеріал повільніше, ніж інші.
38. Моя зовнішність мене в загальному влаштовує.
39. Я цілком впевнений у собі.
40. Раз на тиждень або частіше я буваю дуже збудженим або схвильованим.
41. Хтось керує моїми думками.
42. Я щодня випиваю незвично багато води.
43. Буває, що непристойна або навіть непристойна жарт викликає у мене сміх.
44. Щасливіше всього я буваю, коли я один.
45. Хтось намагається впливати на мої думки.
46. Я люблю казки Андерсена.
47. Навіть серед людей я зазвичай відчуваю себе самотнім.
48. Мене злить, коли мене кваплять.
49. Мене легко привести в замішання.
50. Я легко втрачаю терпіння з людьми.
51. Часто мені хочеться померти.
52. Бувало, що я кидав розпочату справу, тому що боявся, що не впораюся з ним.
53. Майже кожен день трапляється щось, що лякає мене.
54. До питань релігії я ставлюся байдуже, вона мене не займає.
55. Напади поганого настрою бувають у мене рідко.
56. Я заслуговую суворого покарання за свої вчинки.
57. У мене були дуже незвичайні містичні переживання.
58. Мої переконання і погляди непохитні.
59. У мене бувають періоди, коли через хвилювання я втрачаю сон.
60. Я людина нервова і легко збуджується.
61. Мені здається, що нюх у мене таке ж, як і у інших (не гірше).
62. Все у мене виходить погано, не так, як треба.
63. Я майже завжди відчуваю сухість у роті.

64. Велику частину часу я відчуваю себе втомленим.
65. Іноді я відчуваю, що близький до нервового зриву.
66. Мене дуже дратує, що я забуваю, куди кладу речі.
67. Я дуже уважно ставлюся до того, як я одягаюся.
68. Пригодницькі розповіді мені подобаються більше, ніж розповіді про кохання.
69. Мені дуже важко пристосуватися до нових умов життя, роботи; перехід до будь-яких нових умов життя, роботи, навчання здається нестерпно важким.
70. Мені здається, що по відношенню саме до мене особливо часто чинять несправедливо.
71. Я часто відчуваю себе несправедливо скривдженим.
72. Моя думка часто не збігається з думкою оточуючих.
73. Я часто відчуваю почуття втоми від життя, і мені не хочеться жити.
74. На мене звертають увагу частіше, ніж на інших.
75. У мене бувають головні болі і запаморочення через переживання.
76. Часто в мене бувають періоди, коли мені нікого не хочеться бачити.
77. Мені важко прокинутися в призначену годину.
78. Якщо в моїх невдачах хтось винен, я не залишу його безкарним.
79. У дитинстві я був примхливим і дратівливим.
80. Мені відомі випадки, коли мої родичі лікувалися у невропатологів, психіатрів.
81. Іноді я приймаю валеріану, еленіум, кодеїн та інші заспокійливі засоби.
82. Серед моїх близьких родичів є особи, притягалися до кримінальної відповідальності.
83. У мене були приводи в міліцію.
84. У школі я вчився погано, бували випадки, коли мене хотіли залишити (залишали) на другий рік.

Обробка результатів

Шкала щирості	Шкала нервово-психічної стійкості	
Ні (-)	Так (+)	Ні (-)
1, 4, 6, 8, 9, 11, 16, 17, 18, 22, 25, 31, 34, 36, 43	3, 5, 7, 10, 15, 20, 26, 27, 29, 32, 33, 35, 37, 40, 41, 42, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 56, 57, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84	2, 12, 13, 14, 19, 21, 23, 24, 28, 30, 38, 39, 46, 54, 55, 58, 61, 68

Показник за шкалою НПС отримують шляхом простого підсумовування позитивних і негативних відповідей, співпадаючих з «ключем».

Характеристика рівнів НПС за даними анкети «Прогноз»

Бали	Висновок і рекомендації
29 і більше	Висока ймовірність нервово-психічних зривів. Необхідно додаткове медобстеження психіатра, невропатолога
14-28	Нервово-психічні зриви вірогідні, особливо в екстремальних умовах. Необхідно враховувати цей факт при винесенні висновку про придатність
13 і менше	Нервово-психічні зриви мало ймовірні. За наявності інших позитивних даних можна рекомендувати на спеціальності, що вимагають підвищеної НПУ

Методика визначення групи НПС

Оцінка за 10-бальною шкалою	Сума відповідей за шкалою НПУ	Група НПУ	Прогноз
-----------------------------	-------------------------------	-----------	---------

10	5 і менш	Висока НПУ	Сприятливий
9	6	Висока НПУ	Сприятливий
8	7 -8	Хороша НПУ	Сприятливий
7	9-10	Хороша НПУ	Сприятливий
6	11-13	Хороша НПУ	Сприятливий
5	14 - 17	Хороша НПУ	Сприятливий
4	18-22	Задовільна НПУ	Сприятливий
3	23-28	Задовільна НПУ	Сприятливий
2	29-32	Незадовільна НПУ	Несприятливий
1	33 і більше	Незадовільна НПУ	Несприятливий

5. Складіть 2 творчих (професійно-орієнтованих) завдання чи кейси з практики педагогічної діяльності.

Практичне заняття №8

Тема 10: Психологічні засади вирішення конфліктів у педагогічній діяльності.

Мета: сформувати у майбутніх педагогів уявлення про протиріччя та конфлікти в педагогічній взаємодії, ознайомити зі стратегіями поведінки в них; ознайомити з методами вирішення конфліктних ситуацій; ознайомлення з психологічними причинами та наслідками шкільного булінгу.

Професійна спрямованість: сприяти формуванню в майбутніх представників педагогічної спільноти потреби у вдосконаленні умінь і навичок професійної діяльності, якостей власної особистості; формування у майбутніх педагогів компетенції конструктивного вирішення конфліктів, протидії булінгу; формування науково-дослідницьких умінь.

Основні поняття	педагогічний конфлікт, горизонтальний конфлікт, вертикальний конфлікт, стиль поведінки у конфлікті, суперництво, співробітництво, деструктивність, діалог, компроміс, конкуренція, консенсус, уникнення, пристосування, узгодження, конфліктність педагога, тригери, булінг, моббінг, учасники шкільного булінгу, антибулінгові програми.
------------------------	---

План

1. Особливості горизонтального педагогічного конфлікту. Шляхи попередження та подолання.
2. Умови запобігання та шляхи вирішення педагогічного конфлікту у взаєминах учителів й учнів.
3. Шкільний булінг та конструктивна позиція педагога в ньому.
4. Ефективні методики протидії булінгу у шкільному середовищі.

ІНДЗ	Оформлення результатів теоретико-емпіричного дослідження у наукову публікацію.
-------------	--

Література:

Основна література: 1, 2, 5, 8, 11, 13, 15, 16, 20, 21, 22, 24, 28, 36, 37.

Додаткова література: 3, 10, 12, 14, 23, 26, 30, 31, 45, 50, 52, 58, 60.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

1. Опрацювати основну та додаткову літературу з теми.
2. Підготувати блок-схеми або конспект основних питань теми.
3. Створити групову презентацію теми та підготуватися до доповіді-демонстрації на практичному занятті.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

1. Скласти алгоритм дій педагога у ситуації виявлення випадку шкільного булінгу.
2. Описати 3 методи ефективної протидії шкільному булінгу.
3. Діагностика схильності до конфліктної поведінки (методика К.Томаса, адаптація Н.В.Гришиної).

Мета: визначення переважного способу поведінки людини в конфліктних ситуаціях.

Необхідний матеріал: бланк опитувальника, ручка чи олівець.

Хід проведення

Інструкція. У кожній з поданих пар виберіть те судження, яке є найбільш типовим для вашої поведінки. Намагайтеся не думати довго над певним твердженням. Обирайте більш типове, що описує Вас більш точно.

Відведений час — не більше 15-20 хвилин.

Типова карта методики

1. А. Іноді я надаю можливість іншим взяти на себе відповідальність за вирішення спірного питання.
Б. Замість того, щоб обговорювати те, в чому ми розходимося, я стараюся звернути увагу на те, з чим ми обидва не згодні.
2. А. Я стараюся знайти компромісне рішення.
Б. Я намагаюся улагодити справу з урахуванням інтересів іншого і моїх власних.
3. А. зазвичай я настійливо прагну добитися свого.
Б. Я стараюся заспокоїти іншого і, головним чином, зберегти наші відносини.
4. А. Я намагаюся знайти компромісне рішення.
Б. Іноді я жертвую своїми власними інтересами заради інтересів іншої людини.
5. А. Улагоджуючи спірну ситуацію, я весь час стараюся знайти підтримку у іншого.
Б. Я намагаюся зробити все, щоб уникнути напруженості, від якої немає ніякої користі.
6. А. Я намагаюся уникнути виникнення прикросів для себе.
Б. Я намагаюся добитися свого.
7. А. Я намагаюся відкласти розв'язання спірного питання з тим, щоб згодом вирішити його остаточно.
Б. Я вважаю за необхідне в чомусь поступитися, щоб домогтися іншого.
8. А. зазвичай я наполегливо прагну домогтися свого.
Б. Я насамперед стараюся ясно визначити те, в чому полягають всі порушені інтереси і питання.
9. А. Думаю, що не завжди варто хвилюватися через якісь розбіжності, що виникають.
Б. Я роблю зусилля, щоб домогтися свого.
10. А. Я твердо прагну досягнути свого.
Б. Я намагаюся знайти компромісне рішення.
11. А. Я насамперед стараюся ясно визначити те, в чому полягають всі порушені інтереси і питання.
Б. Я стараюся заспокоїти іншого, і головним чином, зберегти наші відносини.
12. А. Часто я намагаюся не займати позицію, яка може викликати суперечки.
Б. Я даю можливість іншому в чомусь залишитися при своїй думці, якщо він також іде мені назустріч.
13. А. Я пропоную середню позицію.
Б. Я наполягаю, щоб було зроблено по-моєму.
14. А. Я повідомляю іншому свою точку зору і питаю про його погляди.
Б. Я намагаюся показати іншому логіку і перевагу моїх поглядів.
15. А. Я стараюся заспокоїти іншого, і головним чином, зберегти наші відносини.
Б. Я стараюся зробити все необхідне, щоб уникнути напруженості.
16. А. Я стараюся не зачепити почуттів іншого.

- Б. Я намагаюся переконати іншого в перевагах моєї позиції.
17. А. зазвичай я наполегливо стараюся домогтися свого.
Б. Я стараюся зробити все, щоб уникнути напруженості, від якої немає ніякої користі.
18. А. Якщо це зробить іншого щасливим, я дам йому можливість наполягти на своєму.
Б. Я даю можливість іншому в чомусь залишитися при своїй думці, якщо він також іде мені назустріч.
19. А. Я, насамперед, стараюся ясно визначити те, в чому полягають всі порушені інтереси і спірні питання.
Б. Я стараюся відкласти розв'язання спірного питання з тим, щоб згодом вирішити його остаточно.
20. А. Я намагаюся негайно подолати наші розбіжності.
Б. Я стараюся знайти найкраще поєднання вигравів і втрат для нас обох.
21. А. Ведучи переговори, я стараюся бути уважним до бажань іншого.
Б. Я завжди схиляюся до прямого обговорення проблеми.
22. А. Я намагаюся знайти позицію, яка знаходиться посередині між моєю позицією і точкою зору іншої людини.
Б. Я відстоюю свої бажання.
23. А. Як правило, я заклопотаний тим, щоб задовольнити бажання кожного з нас.
Б. Іноді я надаю можливість іншим взяти на себе відповідальність за розв'язання спірного питання.
24. А. Якщо позиція іншого здається йому дуже важливою, я постараюся піти назустріч його бажанням.
Б. Я стараюся переконати іншого прийти до компромісу.
25. А. Я намагаюся показати іншому логіку і перевагу моїх поглядів.
Б. Ведучи переговори, я стараюся бути уважним до бажань іншого.
26. А. Я пропоную середню позицію.
Б. Я майже завжди заклопотаний тим, щоб задовольнити бажання кожного з нас.
27. А. Часто уникаю займати позицію, яка може викликати суперечки.
Б. якщо це зробить іншого щасливим, я дам йому можливість наполягти на своєму.
28. А. зазвичай я настійно прагну добитися свого.
Б. Улагоджуючи ситуацію, я зазвичай стараюся знайти підтримку у іншого.
29. А. Я пропоную середню позицію.
Б. Думаю, що не завжди варто хвилюватися через якісь розбіжності, що виникають.
30. А. Я стараюся не зачепити почуттів іншого.
Б. Я завжди займаю таку позицію в спірному питанні, щоб ми спільно з іншою зацікавленою людиною могли домогтися успіху.

Обробка результатів

Результати співвідносяться з ключем.

Ключ

Питання	Суперництво	Співпраця	Компроміс	Уникнення	Пристосування
1				А	Б
2		Б	А		
3	А				Б

4			А		Б
5		А		Б	
6	Б			А	
7			Б	А	
8	А	Б			
9	Б			А	
10	А		Б		
11		А			Б
12			Б	А	
13	Б		А		
14	Б	А			
15				Б	А
16	Б				А
17	А			Б	
18			Б		А
19		А		Б	
20		А	Б		
21		Б			А
22	Б		А		
23		А		Б	
24			Б		А
25	А				Б
26		Б	А		
27				А	Б
28	А	Б			
29			А	Б	
30		Б			А
Всього:					

Для опису типів поведінки людей в конфліктних ситуаціях, К.Томас запропонував двовимірну модель регулювання конфліктів, базовану на: кооперації (пов'язаній з повагою людини до інтересів інших людей, включених у конфлікт) і напористості (акцентованій на захисті конфліктуючими власних інтересів). У площині цих двох вимірів автором було виділено типові способи реагування у конфлікті:

- 1) **Змагання, суперництво (конкуренція)** - прагнення досягти власних інтересів на шкоду іншому;
- 2) **пристосування** - протилежене суперництву, поступливість та жертвування власними інтересами заради іншого;
- 3) **компроміс** – поєднання переваг та втрат обох сторін конфлікту;
- 3) **уникнення** - відсутність як прагнення до кооперації, так і тенденції до досягнення власних цілей;
- 4) **Співпраця** - учасники ситуації знаходять альтернативу, що фактично повністю задовольняє інтереси обох сторін.

Способи регулювання конфліктів (за К.Томасом)

За умов уникнення конфлікту жодна зі сторін не досягає бажаного успіху. При таких формах поведінки, як конкуренція, пристосування і компроміс, або один з учасників виявляється у вигравшій, а інший програє, або вони обидва програють, оскільки йдуть на компромісні поступки. І лише в ситуації співпраці обидві сторони виявляються у вигравшій.

4. Розв'язування творчих (професійно-орієнтованих) завдань.

1. На Вашу думку, чи є безпечним та нешкідливим безособове ставлення вчителя до учня? Чому? Відповідь обґрунтуйте з точки зору конфліктності транзакцій.
2. Обґрунтуйте, чим педагогічний конфлікт відрізняється від звичайного конфлікту?
3. На Вашу думку, Чи є в освітньому процесі конфлікти, які є неминучими та від яких не можна відмовлятися?
4. Які можливі причини зростання кількості конфліктів у сучасних закладах освіти?
5. Ви помітили, що учень 7 класу почав пропускати часто заняття у школі, інші учні класу або байдуже ставляться, або негативно відгукуються про нього. Коли він є у школі, то старається не виходити з класу на перерві, має пригнічений настрій. Від іншого учня класу Ви дізналися, що з певною систематичністю цього учня цькують у класі: пишуть у соціальних мережах погрози, викладають фото непристойного змісту, принижують та знецінюють. Проте ознак фізичного насилля Ви не помічаєте. Як називається це явище? Які його основні ознаки? В чому його психологічні особливості? Які його психологічні наслідки? Якою має бути адекватна реакція Вас як вчителя (класного керівника)? Опишіть власну стратегію та тактику (план дій) у такій ситуації.
6. Як залучити до життя класного колективу новенького учня? Яку стратегію Ви б обрали, відповідно до віку дитини (молодші класи, середні, старші класи)?
7. Як має поводитися вчитель, якщо помітить початок серйозних романтичних стосунків між підлітками? Які бесіди він повинен провести для усіх підлітків та які кроки зробити? Свою відповідь підкріпіть прикладами.
8. Як, на Вашу думку, дирекція школи повинна допомагати молодим вчителям, у чому ця допомога повинна виражатися?

Практичне заняття №9

Підсумкова модульна контрольна робота.

Умовою допуску до контрольної роботи є виконання усіх видів робіт, передбачених програмою курсу.

Структура модульної роботи :

- 1.Тестові завдання (0-20 балів).
- 2.Теоретичні питання - 2 (0-40 балів).
- 3.Професійно-орієнтоване, творче завдання (40 балів)

Тестові завдання з курсу
I рівень
Завдання на вибір однієї вірної відповіді

1. **Педагогічна діяльність має таку структуру:**
 - а конструктивний, організаторський, комунікативний та диференціальний компоненти;
 - б здібності, комунікативний та конструктивний компоненти;
 - в конструктивний, організаторський, комунікативний та гностичний компоненти;
 - г організаторський, комунікативний, диференціальний та ідентифікативний компоненти;
 - д фінансовий, мотиваційний, комунікативний та виховний компоненти.
2. **Діяльність учителя, яка виявляється в навчально-виховних контактах із учнями, педагогічним колективом, батьками, громадськістю, це:**
 - а організаторська діяльність;
 - б конструктивна діяльність;
 - в комунікативна діяльність;
 - г дидактична діяльність;
 - д рефлексивна діяльність.
3. **Повсякденна навчальна робота, яка полягає в її плануванні й організації, в доборі ефективних методів і засобів навчання, в активізації розумової діяльності учнів, – це:**
 - а конструктивна діяльність учителя;
 - б дидактична діяльність учителя;
 - в гностична діяльність учителя;
 - г організаторська діяльність учителя;
 - д комунікативна діяльність учителя.
4. **Ця сторона педагогічної діяльності вчителя виявляється у повсякчасному перетворенні умов, змісту і процесу навчально-виховної роботи, яка спрямовується на те, щоб у будь-яких умовах навчання та виховання були ефективними. Науково-технічний прогрес, необхідність упровадження в навчальну і виховну роботу комп'ютерних технологій, нових технічних засобів навчання, проектування навчання і виховання на ближчу та дальшу перспективу ставить великі вимоги до цієї сторони діяльності вчителя. Яку сторону педагогічної діяльності тут описано?:**
 - а гностичну;
 - б організаторську;
 - в конструктивну;
 - г дидактичну;
 - д комунікативну.
5. **Планування власної пізнавальної діяльності та пізнавальної діяльності**

учнів – це:

- а дидактична діяльність учителя;
- б гностична діяльність учителя;
- в організаторська діяльність учителя;
- г конструктивна діяльність учителя;
- д комунікативна діяльність учителя.

6. Сукупність психологічних рис особистості, необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю, її ефективного здійснення вчителем, – це:

- а педагогічні здібності;
- б педагогічний такт;
- в педагогічна взаємодія;
- г авторитет учителя;
- д педагогічна комунікація.

7. Чим більшою спрямованістю відрізняється мовлення педагога, тим воно дієвіше. Вчитель то добре і переконливо говорить, то спонукає дітей самостійно думати чи заражає дітей своїми почуттями, то висуває їм тверді вимоги, підкоряє своїй волі; іноді має значення один погляд або жест. Про які педагогічні здібності йдеться у цьому описі?:

- а авторитарні;
- б сугестивні;
- в вербальні;
- г експресивні;
- д академічні.

8. Здібності, що забезпечують порядок і дисципліну в класі, продуктивне використання кожної хвилини на уроці, створення дружного, згуртованого колективу учнів, що відрізняється працездатністю, що вміє і трудитися, і відпочивати. Хороший учитель завжди відрізняється енергією, активністю, швидкістю реакції й орієнтування, високою вимогливістю, високими волевими якостями. Про які педагогічні здібності йдеться в описі?:

- а організаторські;
- б академічні;
- в дидактичні;
- г комунікативні;
- д сугестивні.

9. Здібності вчителя до тієї галузі знань, яку він викладає (за Ф.М. Гоноболіним), називаються:

- а дидактичні;
- б авторитарні;
- в комунікативні;
- г академічні;
- д сугестивні.

- 10. Здібності вчителя до безпосереднього емоційно-вольового впливу на учнів та завоювання на цій основі авторитету у них (за Ф.М. Гоноболіним) називаються:**
- а дидактичні;
 - б комунікативні;
 - в академічні;
 - г авторитарні;
 - д конструктивні.
- 11. Стил ь педагогічного керівництва, при якому педагог одноосібно розв'язує всі питання, що стосуються життєдіяльності класного колективу, визначає кожну конкретну мету, виходячи лише з власних установок, чітко й суворо контролює розв'язання будь-якої задачі та суб'єктивно оцінює досягнуті дітьми результати, –**
- а автократичний;
 - б ліберальний;
 - в демократичний;
 - г непослідовний;
 - д авторитарний.
- 12. Стил ь педагогічного керівництва, який характеризується прагненням педагога максимально полегшити свої завдання і не брати на себе відповідальності, формально виконувати свої обов'язки, – ...**
- а автократичний;
 - б авторитарний;
 - в ліберальний;
 - г демократичний;
 - д непослідовний.
- 13. Стил ь педагогічного керівництва, при якому вчитель орієнтований на підвищення активності учнів, на залучення кожного з них до розв'язання спільних справ, основним засобом управління педагога є опора на колектив класу, – ...**
- а автократичний;
 - б ліберальний;
 - в демократичний;
 - г авторитарний;
 - д непослідовний.
- 14. Стил ь педагогічного керівництва, при якому вчитель в залежності від власного настрою реалізує у взаєминах із учнями то один, то інший стил ь педагогічного керівництва, – ...**
- а автократичний;
 - б непослідовний;
 - в ліберальний;

- г демократичний;
- д авторитарний.

- 15. Які з вказаних стилів педагогічного керівництва є варіантами одного й того ж стилю - авторитарного:**
- а ліберальний;
 - б автократичний;
 - в анархічний;
 - г опіки;
 - д непослідовний.
- 16. Усвідомлення вчителем норм, правил, моделі педагогічної професії, сформованість професійного кредо, концепції вчительської професії, співвіднесення себе з професійним еталоном, ідентифікація з професією, очікувана оцінка себе референтними людьми, самооцінка – це:**
- а педагогічні здібності;
 - б Я-концепція вчителя;
 - в педагогічний такт;
 - г психологічна стійкість;
 - д педагогічна майстерність.
- 17. Інтерес до педагогічної діяльності і здатність нею займатися та емоційне ставлення до діяльності (любов, задоволення, інші потреби) – це:**
- а педагогічна спрямованість;
 - б психологічна стійкість;
 - в педагогічний такт;
 - г Я-концепція вчителя;
 - д педагогічна майстерність.
- 18. Сукупність загальних і спеціальних способів роботи, що дає змогу максимально використовувати цінні якості людини і компенсувати її недоліки, поєднує в собі:**
- а педагогічна спрямованість;
 - б психологічна стійкість;
 - в педагогічний такт;
 - г педагогічний стиль;
 - д педагогічна майстерність.
- 19. Оволодіння педагогом кращими зразками, еталонами та рівнем педагогічної діяльності, педагогічного спілкування, професійної поведінки, що забезпечує високі результати освіченості, вихованості, – це:**
- а педагогічна спрямованість;
 - б психологічна стійкість;
 - в педагогічний такт;
 - г педагогічний стиль;
 - д педагогічна майстерність.

20. Почуття міри, що підказує людині найделікатнішу лінію поведінки у відношенні до когось, чогось, уміння особи вести себе належним чином, виявляючи повагу до інших і зберігаючи почуття власної гідності, – це:
- а тактовність;
 - б авторитетність;
 - в стиль керівництва;
 - г педагогічні здібності;
 - д навчання.
21. Процес впливу педагога (вихователя) своєю особистістю, а не роллю, на розвиток якостей особистості учня називається:
- а діалогізацією;
 - б проблематизацією;
 - в персоналізацією;
 - г адаптацією;
 - д немає правильної відповіді.
22. *Складовими авторитету вчителя є:*
- а хороше знання предмету;
 - б підтримання авторитету колег;
 - в педагогічний такт та етика;
 - г повага до особистості учня;
 - д всі відповіді правильні.

II рівень

завдання на встановлення відповідності (логічні пари)

23. Встановіть відповідність між компонентами педагогічної діяльності:

1. Комунікативний	а	Полягає в повсякденній навчальній роботі, в її плануванні й організації, в доборі ефективних методів і засобів навчання, в активізації розумової діяльності учнів
2. Гностичний	б	Виявляється у повсякденному перетворенні умов, змісту і процесу навчально-виховної роботи
3. Конструктивний	в	Виявляється в навчально-виховних контактах із учнями, педагогічним колективом, батьками, громадськістю
4. Дидактичний	г	Здійснюється в різноманітних видах організації навчально-виховного процесу
	д	Полягає в плануванні пізнавальної діяльності учнів і своєї власної

24. Встановіть відповідність між педагогічними здібностями:

1. Перцептивні	а	Здібності організовувати учнівський колектив, згуртовувати його, спонукати на розв'язання

		важливих завдань
2. Комунікативні	б	Здібності безпосереднього емоційно-вольового впливу на учнів і вміння на цій основі завойовувати у них авторитет
3. Авторитарні	в	Здібності, які виявляються у передбаченні наслідків своїх дій
4. Організаторські	г	Здібності до спілкування з дітьми, вміння знайти правильний підхід до учнів, встановити з ними доцільні взаємини, наявність педагогічного такту
	д	Здібності розуміти внутрішній світ учня

25. Встановіть відповідність між переліком видів педагогічних здібностей та їх характеристикою:

1. Спеціальні	а	До встановлення взаєморозуміння з учнями та співробітництва
2. Комунікативні	б	До певної галузі науки, предмету
3. Організаторські	в	До дослідження учнів та навчально-виховного процесу
4. Гностичні	г	До формування класного колективу, гуманних взаємин між учнями
	д	До передбачення перспектив розвитку кожного учня та класу

26. Встановіть відповідність між стилями педагогічного керівництва:

1. Ліберальний	а	Вчитель орієнтований на підвищення активності учнів, на залучення кожного з них до розв'язання спільних справ, основним засобом управління педагога є опора на колектив класу
2. Авторитарний	б	Вчитель в залежності від власного настрою реалізує у взаєминах із учнями то один, то інший стиль педагогічного керівництва
3. Непослідовний	в	Характеризується прагненням педагога максимально полегшити свої завдання і не брати на себе відповідальність, формально виконувати свої обов'язки
4. Демократичний	г	Вчитель допускає учнів до обговорення тих проблем, які їх стосуються, але рішення приймає одноосібно, не враховуючи висловлених думок учнів
	д	Педагог одноосібно розв'язує всі питання, що стосуються життєдіяльності класного колективу, визначає кожну конкретну мету, виходячи лише з власних установок, чітко й

суворо контролює розв'язання будь-якої задачі
та суб'єктивно оцінює досягнуті дітьми
результати

27. Вкажіть взаємозв'язок між психолого-педагогічними категоріями та переліком якостей особистості педагога:

1. Професійно-педагогічна спрямованість	а	Принциповість та вимогливість
2. Гностико-операціональні якості	б	Інтерес до проблем навчання і виховання
3. Емоційно-вольові якості	в	Знання психолого-педагогічних наук
4. Педагогічні здібності	г	Досягнення найкращих результатів навчання дітей при найменших затратах зусиль і часу
	д	Культура поведінки

28. Вкажіть відповідність між переліком стилів педагогічного керівництва:

1. Авторитарний	а	Анархічний
2. Опіки	б	Самовладний
3. Ігноруючий	в	Надмірне оберігання
4. Демократичний	г	Довіра до учнів
	д	Покарання і заохочення

III рівень

Завдання на встановлення правильної послідовності

29. Встановіть послідовність у стадіях, через які проходить взаємодія педагога та учня:

- а перехід до реалізації головної мети – виховного, навчального і розвивального впливів;
- б узгодженість взаємодії, яка дає змогу розпочати принципову розмову про проблеми;
- в досягнення згоди; педагог та учень намагаються з'ясувати те, що їх цікавить, домогтися узгодженості у міркуваннях і висновках;
- г пошук спільних інтересів і взаємне прийняття особистісних якостей і принципів.

30. Встановіть послідовність у рівнях продуктивності педагогічної діяльності:

- а педагог володіє стратегіями навчання учнів, знаннями, навичками з окремих розділів;
- б педагог володіє стратегіями перетворення свого предмету на засіб формування особистості учня, його потреб у самовихованні, самоосвіті, саморозвитку;
- в педагог володіє стратегіями формування необхідної системи знань, навичок, умінь;
- г педагог переказує учням те, що знає сам.

Вимоги до заліку

Умови допуску до заліку:

1. Виконання індивідуального дослідницького завдання (ІНДЗ) за обраною темою та оформлення результатів у наукову публікацію (статтю, тези доповіді на конференції тощо).
2. Здано усі теми для самостійного опрацювання (на індивідуальній консультації викладачу).
3. Виконано усі практичні завдання з курсу.
4. Щонайменше 1 виступ на практичному занятті з демонстрацією одного з видів педагогічної діяльності.
5. Середній бал оцінок за всі змістові модулі (3) знаходиться в діапазоні 60-100 балів.
6. Виконання модульної контрольної роботи.

Питання до заліку

- 1 Психологія педагогічної діяльності як психологічна галузь.
- 2 Теоретичні та прикладні завдання психології педагогічної діяльності.
- 3 Педагогічна діяльність в освітньому просторі.
- 4 Зв'язок психології педагогічної діяльності з іншими науками.
- 5 Характеристика методів психології педагогічної діяльності.
- 6 Психологічний аналіз уроку.
- 7 Загальне поняття про педагогічну діяльність.
- 8 Педагогічна діяльність у системі інших видів діяльності.
- 9 Психологічні особливості діяльності вчителя на сучасному етапі розвитку школи.
- 10 Психологічна специфіка віково-орієнтованої моделі освітньої діяльності.
- 11 Функції педагогічної діяльності.
- 12 Психологічна структура педагогічної діяльності (цілепокладання, мотивація, суб'єктно-об'єктна та суб'єкт-суб'єктна взаємодія, умови, засоби, результат).
- 13 Основні етапи педагогічної діяльності.
- 14 Професійне становлення фахівця, проблеми та шляхи розв'язання.
- 15 Шляхи формування професіоналізму.
- 16 Професійна компетентність.
- 17 Психологічні компетенції та компетентності сучасного вчителя.
- 18 Психологічна готовність педагога до професійної діяльності та його профпридатність (відповідність).
- 19 Професійна самосвідомість як складова психологічної компетентності педагога.
- 20 Професіографічна структура особистості педагога (професіограма та психограма).
- 21 Поняття та процес професійної адаптації вчителя.
- 22 Професійна адаптація молодого вчителя (до педагогічного колективу, до учнівського колективу, до змісту педагогічної діяльності).
- 23 Шляхи психологічного самовдосконалення вчителя.
- 24 Професійна деформація особистості вчителя.
- 25 Структурно-ієрархічна модель особистості вчителя.
- 26 Вплив якостей особистості вчителя на формування особистості учня.
- 27 Професійно-значущі якості особистості педагога.
- 28 Стресостійкість як значуща риса особистості вчителя.
- 29 Самосвідомість педагога (Я-концепція) у структурі педагогічної діяльності.

- 30 Спрямованість особистості педагога, види педагогічної спрямованості і типи педагогів.
- 31 Психологічний портрет педагога в суспільній свідомості (очима учнів, колег, керівництва, батьків та громадськості).
- 32 Мотивація вчителя та продуктивність його педагогічної діяльності.
- 33 Психологічні засади оцінювання вчителем навчальних досягнень учнів.
- 34 Педагогічні вміння й навички, умови їх формування.
- 35 Поняття про педагогічні здібності та їх класифікація.
- 36 Структура педагогічних здібностей.
- 37 Методики діагностики педагогічних здібностей.
- 38 Розвиток творчих здібностей педагога.
- 39 Психологічна характеристика педагогічного співробітництва та спілкування.
- 40 Стилi педагогічного спілкування та їх вплив на ефективність учбової діяльності та формування особистісних якостей учнів.
- 41 Роль зворотного зв'язку при педагогічному спілкуванні.
- 42 Комуникативна сторона педагогічного спілкування.
- 43 Перцептивна сторона педагогічного спілкування.
- 44 Інтерактивна сторона педагогічного спілкування.
- 45 Стилi педагогічного керівництва групою.
- 46 Індивідуальний стиль діяльності вчителя.
- 47 Стилi педагогічної діяльності.
- 48 Сміслова спрямованість спілкування педагога.
- 49 Психологічна характеристика педагогічної взаємодії: суб'єкт-об'єктної та суб'єкт-суб'єктної.
- 50 Значення педагогічного спілкування як форми контактної педагогічної взаємодії.
- 51 Міжособистісні стосунки між учасниками педагогічного процесу.
- 52 Взаємини вчителя з учнями, батьками та колегами.
- 53 Труднощі та бар'єри у спілкуванні вчителів й учнів.
- 54 Діагностика моделі поведінки педагога у спілкуванні з учнями на заняттях.
- 55 Структура, види та етапи становлення авторитету вчителя.
- 56 Можливі проблеми взаємодії педагога з колегами.
- 57 Психологічні основи конструктивної взаємодії вчителя з батьками учнів.
- 58 Психологічні особливості педагогічного колективу.
- 59 Психологічний клімат педагогічного колективу.
- 60 Поняття про педагогічну майстерність та творчість.
- 61 Класифікація рівнів педагогічної майстерності за Н.В. Кузьміною.
- 62 Педагогічна культура та її ознаки.
- 63 Способи формування психологічної культури педагога.
- 64 Психологічні основи педагогічного такту та етики.
- 65 Психогігієнічні вимоги до організації навчально-виховного процесу у школі.
- 66 Стрес та психічна напруга у діяльності педагога.
- 67 Основні причини порушення психічного здоров'я вчителя.
- 68 Емоційно-вольова саморегуляція педагога.
- 69 Засоби емоційної саморегуляції педагога.
- 70 Методи психофізіологічного та психологічного відновлення вчителя.

- 71 Психопрофілактика педагогічної праці та відпочинку.
- 72 Синдром емоційного вигорання, його причини, шляхи попередження та способи подолання.
- 73 Особисті кордони педагога та їх екологічне відстоювання.
- 74 Особливості горизонтального педагогічного конфлікту. Шляхи попередження та подолання.
- 75 Умови запобігання та шляхи вирішення педагогічного конфлікту у взаєминах учителів й учнів.
- 76 Шкільний булінг та конструктивна позиція педагога в ньому.
- 77 Ефективні методики протидії булінгу у шкільному середовищі.

**Література з курсу
«ПСИХОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

Основна література:

1. Айсмонтас Б.Б. Педагогическая психология: Схемы и тесты / Б.Б. Айсмонтас. – М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2002. – 208 с. Режим доступу: http://www.ido.edu.ru/psychology/pedagogical_psychology/index.html
2. Аматьєва О., Саяпіна С. Психологія педагогічної діяльності. Курс лекцій для студентів педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів / О. Аматьєва, С. Саяпіна; МОНМС України, Слов'ян. держ. пед. ун-т. – Слов'янськ, 2010. – 305 с.
3. Вікова та педагогічна психологія / За ред. О.В. Скрипченко, Л.В. Долинської та ін. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с. Режим доступу: <https://westudents.com.ua/knigi/495-vkova-ta-pedagogchna-psihologiya-skripchenko-ov.html>
4. Видра О.Г. Вікова та педагогічна психологія. Навч. посіб. / О.Г. Видра. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 112 с. Режим доступу: http://libzv1960.ucoz.com/vidra-vikova_ta_ped-psikh..pdf
5. Власова О.І. Педагогічна психологія: Навч. посібник / О.І. Власова. – К.: Либідь, 2005. – 400с. Режим доступу: <http://refs.in.ua/vlasova-oi-pedagogichna-psihologiya-navch-posibnik-k-libide.html>
6. Возрастная и педагогическая психология / Под ред. А.В. Петровского. – М.: Просвещение, 1979. – 288 с. Режим доступу: http://elib.gnpbu.ru/text/vozrastnaya-pedagogicheskaya-psihologiya_petrovskogo_1979/go,4;fs,0/
7. Возрастная и педагогическая психология / Под. ред. М.В.Гамезо и др. – М.: Просвещение, 1984. – 256 с. Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/1726571/>
8. Гамезо М.В., Петрова Е.А., Орлова Л.М. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. Пособие для студентов всех специальностей педагогических вузов / М.В. Гамезо, Е.А. Петрова, Л.М. Орлова. – М.: Педагогическое общество России, 2003. – 512 с. Режим доступу: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pedagog/gamez/
9. Давыдов В.В. Возрастная и педагогическая психология: Учебник для студентов пед. ин-тов / В.В. Давыдов, Т.В. Драгунова, Л.Б. Ительсон и др./ Под ред. А.В. Петровского. – М.: Просвещение, 1979. – 287 с. Режим доступу: http://elib.gnpbu.ru/textpage/download/html/%3Fbookhl%3D%26book%3Dvozrastnaya-pedagogicheskaya-psihologiya_petrovskogo_1979
10. Заброцький М.М. Педагогічна психологія: Курс лекцій / М.М.Заброцький. – К.: МАУП, 2000. – 100 с. Режим доступу: <http://skaz.com.ua/psihologiya/2375/index.html>
11. Заброцький М.М., Павелків Р.В. Педагогічна психологія (Теоретичні концепції та практикум): Навчальний посібник / М.М. Заброцький, Р.В. Павелків. – Рівне, 2003. – 297 с.
12. Завалевський Ю.І. Сучасний вчитель: вимір часу : навч.-метод. посіб. / Ю. І. Завалевський. – К. : Букрек, 2008. – 288 с.

13. Зимняя И.А. Педагогическая психология. 2-е изд./ И.А. Зимняя. – М.: Логос, 2001.– 384 с. Режим доступа: [http://psychlib.ru/mgppu/zim/ZIM-001-.HTM#\\$p1](http://psychlib.ru/mgppu/zim/ZIM-001-.HTM#$p1)
14. Зливков В.Л., Лукомська С.О. Психологія спілкування педагога: інтегративний підхід [навчальний посібник; 2 видання: розширене та доповнене] / В. Л. Зливков, С. О. Лукомська. – К., Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2018. – 353 с.
15. Ильин Е. П. Психология для педагогов / Е.П.Ильин. — СПб.: Питер, 2012. — 640 с. Режим доступа: <https://www.klex.ru/fnr>
16. Казанская В.Г. Педагогическая психология / В.Г. Казанская. – СПб.: Питер, 2005, - 366 с. Режим доступа: <https://texts.news/pedagogika-knigi/psihologiya-pedagogika-kratkiy-kurs-spb-piter.html>
17. Крысько В.Г. Психология и педагогика в схемах и таблицах / В.Г. Крысько. – Мн.: Харвест, 1999. – 384 с. Режим доступа: <https://studfiles.net/preview/6176780/>
18. Крупенин А.Л., Крохина И.М. Эффективный учитель. Практическая психология для педагогов / А.Л. Крупенин, И.М. Крохина. – Ростов н/Д.: Издательство «Феникс», 1995. – 480с. Режим доступа: <http://figym.kz/uploads/ef.pdf>
19. Крутецкий В.А. Психология обучения и воспитания школьников / В.А. Крутецкий. – М.: Просвещение, 1976. – 303 с. Режим доступа: <http://www.detskiysad.ru/ped/shkolnik.html>
20. Крутецкий В.А. Основы педагогической психологии / В.А. Крутецкий. – М., 1972– 255с. Режим доступа: http://elib.gnpbu.ru/textpage/download/html/%3Fbookhl%3D%26book%3Dkrutetskiy_osnovy-pedagogicheskoy-psihologii_1972
21. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): 2-ге вид.: Навчальний посібник / В.П. Кутішенко. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 128с. Режим доступа: [http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5696/1/V_Kutishenko_VPP%20\(KL\).pdf](http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5696/1/V_Kutishenko_VPP%20(KL).pdf)
22. Лефрансуа Ги Прикладная педагогическая психология / Ги Лнфрансуа. – СПб.: ПРАЙМ-ЕВРО-ЗНАК, 2005. – 416 с. Режим доступа: <http://padabum.com/d.php?id=19860>
23. Логвинов И.Н., Сарычев С.В., Силаков А.С. Педагогическая психология в схемах и комментариях: Учебное пособие / И.Н. Логвинов, С.В. Сарычев, А.С. Силаков. – СПб.: Питер. 2005. – 221 с. Режим доступа: https://urait.ru/uploads/pdf_review/BCF493DD-F24C-4EDD-96D2-4D480BD41CB6.pdf
24. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія: Практикум: навч. посіб./ Т.М. Лисянська. – К.: Каравела, 2009 – 224 с. Режим доступа: http://library.kpi.kharkov.ua/files/new_postupleniya/ped_psix.pdf
25. Мышление учителя (личностные механизмы и понятийный аппарат) / Под ред. Ю.Н. Кулюткина., Г.С. Сухобской. – М.: Педагогика, 1990. – 104 с. Режим доступа: <https://www.sites.google.com/site/kniznaapolkavmk/kulutkina-u-n-myslenie-ucitela>

26. Мудрик А.В. Учитель: мастерство и вдохновение / А.В.Мудрик. — М.: Просвещение, 1986. — 160 с. Режим доступа: <http://www.klex.ru/pxe>
27. Немов Р.С. Психология: В 3-х кн. Т.2. Психология образования / Р.С. Немов. — М.: ВЛАДОС, 1998. — 608 с. Режим доступа: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/nemov1/
28. Освітні технології: Навчально-метод. Посібник / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін./ за заг. ред.О.М. Пехоти. — К.: А.С.К., 2001. — 256с. Режим доступа: <https://rmc.trost.net.ua/wp-content/uploads/2016/02/Освітні-технології.-ПЕХОТА.pdf>
29. Педагогічна психологія / За ред. Проколієнко Л.М., Ніколенка Д.Ф. — К.: Вища школа, 1991. — 183 с.
30. Педагогічна психологія: тестові завдання та глосарій. Навчально-методичний посібник / [Укладачі: Дмитрієва С. М., Бутузова Л. П.,— Житомир: видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2018. - 132 с.
31. Педагогическая психология: Конспект лекций /сост. С.В. Кошелева. — М.: АСТ; СПб.: Сова. 2005. — 94с. Режим доступа: <http://www.diagram.com.ua/info/konspekti-shpargalki/konspekti-shpargalki225.shtml>
32. Подоляк Л.Г., Главник О.П. Основы педагогической психологии (психология воспитания) [Текст]: навч. Посіб. / Л.Г. Подоляк, О.П. Главник. — К.: Главник, 2006. — 112 с.
33. Поліщук В.М. Вікова і педагогічна психологія : навчальний посібник / В.М. Поліщук. — Суми : Університетська книга, 2010. — 352 с. Режим доступа:<https://westudents.com.ua/knigi/489-vkova-pedagogchna-psihologiya-polschuk-vm.html>
34. Практическая психология образования: Учебник для студентов высших и средних специальных учебных заведений. / Под ред. И.В. Дубровиной. 2-е изд. — М.: ТЦ «Сфера», 1998. — 528 с. Режим доступа: <https://cinref.ru/razdel/04500psihologia/22/308376.htm>
35. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост.вивч. дисципліни / В.А. Козаков, М.В. Артюшина, О.М. Котикова та ін.; За заг. Ред. В.А. Козакова. — К.: КНЕУ, 2003. — 829 с. Режим доступа: <https://ru.b-ok.org/book/3203850/cb8ea2>
36. Психология труда и личности учителя / Под ред. А.И. Щербакова. — Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1976. — 136 с.
37. Реан А.А., Коломенский Я.Л. Социальная педагогическая психология / А.А. Реан, Я.Л. Коломенский. — СПб.: Питер, 1999. — 416 с. Режим доступа: https://www.studmed.ru/rean-aa-kolominskiy-yal-socialnaya-pedagogicheskaya-psihologiya_de80d238806.html
38. Реан А.А., Психология педагогической деятельности: (Проблемный анализ): Учеб. пособие / А.А. Реан. - Ижевск : Удм. университет, 1994. - 82 с.
39. Рогов Е.И. Учитель как объект психологического исследования / Е.И. Рогов. — М.: Владос, 1998. — 494 с. Режим доступа: <http://klex.ru/c0w>
40. Савчин М.В. Педагогічна психологія: навч. посіб. / М.В. Савчин. — Київ: Академвидав, 2007. — 424 с.
41. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності: навч. посібн. / В.А. Семиченко. — К.: Вища школа, 2004. — 335 с.

42. Сергєєнкова О. П. Педагогічна психологія. Навчальний посібник / О.П. Сергєєнкова. – К.: Вид. Центр КНЛУ, 2003. – 112 с. Режим доступу: <https://westudents.com.ua/knigi/518-pedagogchna-psihologya-sergnkova-op.html>
43. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология / Л.Д. Столяренко. – Ростов н/Д: Феникс, 2000. – 544 с. Режим доступу: https://pedklassy.bspu.by/files/docs/books/1_knigi/12_stolarenko.pdf
44. Фоминова А.Н., Шабанова Т.Л. Педагогическая психология: Учебное пособие, 2-е изд., перераб., дополн./ А.Н. Фоминова, Т.Л. Шабанова. – М., 2013. – 333 с. Режим доступу: <https://www.klex.ru/grp>

Додаткова література

1. Ангеловский К. Учителя и инновации: Книга для учителя / К.Ангеловский М.: Просвещение, 1991. - 159 с.
2. Белкин А.С. Ситуация успеха. Как ее создать: Книга для учителя / А.С.Белкин. - М.: Просвещение, 1991. - 176 с.
3. Белухин Д.А. Учитель: от любви до ненависти. (Техника профессионального поведения). Книга для учителя / Д.А.Белухин. - М.: Народное образование, 1994. - 144 с.
4. Березовин Н.А., Коломинский Я.Л. Учитель и детский коллектив. Психолого-педагогическое исследование / Н.А. Березовин, Я.Л. Коломинский. - Минск: Изд-во БГУ, 1975. - 160 с.
5. Бех І.Д. Виховання особистості: Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Наук.видання / І.Д. Бех – К.: Либідь, 2003. –280 с. Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/3/vupysk_21.pdf
6. Бостанджиева Т.М. Психология педагогической продуктивности: Уч.-метод. пособие / Т.М. Бостанджиева. – Тобольск: Изд-во ТГПИ им. Д.И.Менделеева, 2005. – 204с.
7. Бутузова Л.П., Сидоренко Н.І. Особистісний профіль усвідомлюваної саморегуляції поведінки майбутніх педагогів / Л.П.Бутузова, Н.І. Сидоренко// Наука і освіта. 2014. - №5/СХХІІ, травень. – С.116-121. Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/13552/1/Butuzova_Sydorenko_2014.pdf
8. Бутузова Л.П., Сидоренко Н.І. Психологічні межі особистості як основа асертивної взаємодії майбутнього педагога / Л.П.Бутузова, Н.І. Сидоренко// Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі : матеріали ІІІ Міжнародного Конгресу (м. Одеса, 18-21 травня 2017 року) / Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – С.449-450. Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/28773/1/Бутузова%20Сидоренко-тези%202017.pdf>
9. Бутузова Л.П. Системокомплекс професійно важливих якостей психологів, необхідний для роботи в початковій школі /Л.П. Бутузова // Формування професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць / За заг. ред. В.Є. Литньова, Н.Є.Колесник, Т.В.Наумчук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім..І.Франка, 2014. - С.27-31. Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/13604/>

10. Бутузова Л.П. Психологічний ретроспективний аналіз уявлень майбутніх педагогів про шкільний булінг / Л.П.Бутузова// Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. – № 3 (37). – 2018. – С.3-8. Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/28786/>
11. Выготский Л.С. Педагогическая психология: [под. ред. В.В. Давыдова] / Л.С. Выготский. – М.: Педагогика, 1991. – 246 с.
12. Горелова Г. Г. Кризисы личности и педагогическая профессия / Г. Г. Горелова – М. : Московский психолого-социальный институт, 2004. – 320 с.
13. Гутко А.В. Психологическая компетентность в структуре профессиональной подготовки будущего педагога / А.В. Гутко // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. 2011, № 13 (2-6). С.1375-1377. - Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologicheskaya-kompetentnost-v-strukture-professionalnoy-podgotovki-buduschego-pedagoga>
14. Грехнев В.С. Культура педагогического общения / В.С. Грехнев. – М.: Просвещение, 1990. – 144с. Режим доступу: <https://scienceforum.ru/2014/article/2014007312>
15. Деркач А.А., Кузьмина Н.В. Акмеология: пути достижения вершин профессионализма / А.А. Деркач, Н.В. Кузьмина. - М.: РАУ, 1993. - 32 с.
16. Дошкільна педагогічна психологія: [за ред. Д.Ф. Ніколенка]. – К.: Вища школа, 1987. – 164 с.
17. Елканов С.Б. Основы профессионального самовоспитания будущего учителя / С.Б.Елканов. – М.: Просвещение, 1989. – 190 с. Режим доступу: <http://ua.bookfi.net/book/1352005>
18. Ершова А.П. Букатов В.М. Режессура урока общения и поведения учителя: Пособие для учителя / А.П. Ершова, В.М. Букатов. –М.: Флинта, 1998. – 232 с.
19. Житник Б.О., Крижко В.В., Павлютенков Є.М. Професійне удосконалення вчителя //В кн.: Методична робота в школі /Б.О.Житник, В.В. Крижко, Є.М. Павлютенков. – Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 192 с. – С.161-164.
20. Завалевський Ю.І. Конкурентоспроможний вчитель: теорія і практика : навч. посіб. / Ю. І. Завалевський. – Чернівці : Букрек, 2010. – 214 с.
21. Зимняя И.А. Ключевые компетенции — новая парадигма результата современного образования / И.А.Зимняя // Интернет-журнал «Эйдос». — 2006. — 5 мая. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eidos.ru/journal/2006/0505.htm>.
22. Исаев Е.И., Косарецкий С.Г., Слободчиков В.И. Становление и развитие профессионального сознания будущего учителя / Е.И.Исаев, С.Г. Косарецкий, В.И. Слободчиков // Вопросы психологии. – 2000. – № 3. – С. 57-67.
23. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении: Книга для учителя / В.А.Кан-Калик. – М.: Просвещение, 1987. – 190 с.
24. Каратаев А.А., Тамбовцева Т.С. Индивидуальный стиль педагогического общения / А.А.Каратаев, Т.С. Тамбовцева // Вопросы психологии. - 1990. - № 2. – С.62-69. Режим доступу: <http://www.voppsy.ru/issues/1990/902/902062.htm>
25. Климов Е.А. Введение в психологию труда / Е.А.Климов. – М.: МГУ, 1988. – 243 с.
26. Ключева Н.В. Технологии работы психолога с учителем/ Н.В.Ключева. – М.: ТЦ "Сфера", 2000. – 192 с.

27. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г.С. Костюк; за ред. Л.М. Проколієнко. – К.: Радянська школа, 1989. – 612 с. Режим доступу:
<http://library.univer.kharkov.ua/OpacUnicode/index.php?url=/notices/index/IdNotice:67246/Source:default>
28. Кузьмина Н.В., Михалевская Г.И. Оценка профессиональной деятельности учителей. Часть 1. Начальная школа /Н.В. Кузьмина, Г.И. Михалевская/. - Методические рекомендации. – Гомель: ГОСПО БССР, ГОИУУ, 1990. – 40с.
29. Кузьмина Н.В., Михалевская Г.И. Оценка профессиональной деятельности учителей. Часть 2. Основная и старшая школа. /Н.В. Кузьмина, Г.И. Михалевская/. - Методические рекомендации. – Гомель: ГОСПО БССР, ГОИУУ, 1990. – 80 с.
30. Кузьмина Н.В. Очерки психологии труда учителя: Психологическая структура деятельности учителя и формирование его личности / Н.В. Кузьмина. – Л.: ЛГУ, 1967. – 181 с.
31. Кузьмина Н.В. Созидательный вектор фундаментального образования / Н.В.Кузьмина // Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах : матеріали Міжнар. наук.- практ. конференції (м. Житомир, 22-23 травня 2014 р.) / За ред. О.А. Дубасенюк, В.А. Ковальчук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 20-78. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/42974977.pdf>
32. Маркова А.К. Формирование мотивации учения. Книга для учителя / А.К. Маркова, Т.А. Матис, А.Б. Орлов. — М.: Просвещение, 1990. — 192 с. Режим доступу: http://pedlib.ru/Books/1/0389/1_0389-1.shtml
33. Мачушник О. Л. Пізнавальна активність як психологічна проблема // Вісник Житомирського державного педагогічного університету / О.Л. Мачушник. – Випуск 13. – Житомир, 2003. – С.257-259.
34. Мачушник О. Л. Ставлення студентів до обраного фаху як чинник їх пізнавальної активності / О.Л. Мачушник // Проблеми загальної та педагогічної психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д.Максименка. – Т. VII, вип. 1. – К., 2005. – С.195 - 202.
35. Мачушник О. Л. Пізнавальна активність у контексті психологічного знання / О.Л. Мачушник // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. – Київ, 2014. – Том. 11. – Вип.. 11. – Ч. 2. – С. 73-79.
36. Мачушник О. Л. Вивчення особливостей професійної спрямованості майбутніх психологів / О.Л. Мачушник // Теорія і практика сучасної психології. Збірник наукових праць. – Випуск № 2. – Том 2. – Запоріжжя, 2019 р. – С. 77-81.
37. Митина Л.М. Психология профессионального развития учителя / Л.М. Митина. – М: Флинта, 1998.-200 с.
38. Митина Л.М. Психологические аспекты труда учителя: Учебное пособие / Л.М. Митина. – Тула: 1991.-179 с.
39. Митина Л.М. Психология труда и профессионального развития учителя: Учеб. пос. / Л.М. Митина. – М.: Академия, 2004. – 320с. Режим доступу: <https://www.twirpx.com/file/296369/>

40. Михалевская Г.И. Коммуникативные умения педагога: Учебное пособие / Г.И. Михалевская. - СПб.: Санкт-Петербург, 1996. - 23 с.
41. Мусатенко Н. Психологічний клімат колективу: семінар-практикум для вчителів / Н. Мусатенко // Психолог. Шкільний світ. – 2008. – № 19. – С. 16-19.
42. Орлов Ю.М. Психологические основы воспитания и самовоспитания / Ю.М. Орлов, Н.Д. Творогова, И.И. Косарев. – М.: Высшая школа, 1989. – 63 с. Режим доступа:
<https://e-libra.ru/read/434016-samopoznanie-i-samovospitanie-haraktera.html>
43. Оценка без отметки / Под ред. Г.А. Цукерман. – Москва–Рига: ПЦ «Эксперимент», 1999. – 133 с. Режим доступа:
<https://nsportal.ru/nachalnaya-shkola/obshchepedagogicheskie-tehnologii/2014/11/08/galina-tsukerman-otsenka-bez-otmetki>
44. Пелих И.Д. Речевой тренинг учителя: Практическое пособие / И.Д. Пелих. – СПб.: РГПУ, 1998. – 62 с.
45. Пидкасистый П.И., Портнов М.Л. Искусство преподавания. Первая книга учителя / П.И. Пидкасистый, М.Л. Портнов. – М.: Рос.пед.агентство, 1998. – 184 с.
46. Прикладні аспекти психічного та особистісного розвитку у дослідженнях молодих науковців: збірник наукових праць / за заг. ред. Л.П. Бутузової. – Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2017. – 136 с.
47. Психология образования: методические рекомендации / сост. Л.С. Дьяченко. - Витебск: ВГУ имени П.М. Машерова, 2016. - 48 с.
48. Рогов Е.И. Учитель как объект психологического исследования / Е.И. Рогов. – М.: Владос, 1998. — 494 с. Режим доступа: <http://klex.ru/c0w>
49. Розенова М.И. Педагогическая психология: Учебное пособие / М.И. Розенова. - М: МГУП, 2003. - [Электронный ресурс]. Режим доступа:
<http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook658/01/part-014.htm>
50. Реан А. А. Психология познания педагогом личности учащегося / А.А. Реан. – М.: Высшая школа, 1990. – 79 с.
51. Рыбакова М.М. Конфликт и взаимодействие в педагогическом процессе: Книга для учителя / М.М. Рыбакова. – М.: Просвещение, 1991. – 1 [20 с.
52. Ронгинская Т.И. Синдром выгорания в социальных профессиях / Т.И. Ронгинская // Психологический журнал. – 2002. – №3. – С.85-95. Режим доступа:
<https://gigabaza.ru/doc/76188.html>
53. Рувинский, Л.И., Соловьева А.Е. Психология самовоспитания: учеб. пособие для пед. ин-тов / Л.И. Рувинский, А.Е. Соловьева. – М.: Просвещение, 1982. – 143 с. Режим доступа: <https://studfiles.net/preview/5191209/>
54. Рюмина Л.И. Эмпирическое изучение стилей поведения педагогов /Л.И. Рюмина //Вопросы психологии. – 2000. – № 1.–С.142 -149.
55. Семиченко В.А. Психологічна структура педагогічної діяльності [Текст] : навч. Посібник / В. А. Семиченко, В. С. Заслуженюк. – К. : Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, 2000 .- Ч. 1. – К., 2000. – 217 с.
56. Семиченко В.А. Психологічна структура педагогічної діяльності [Текст] : навч. Посібник / В. А. Семиченко, В. С. Заслуженюк. – К. : Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, 2000 .- Ч. 2. – К., 2001. – 231 с.

57. Синица И.Е. Педагогический такт и мастерство учителя / И.Е. Синица. – М.: Педагогика, 1983. – 247с.
58. Солодухова О. Г. Становлення особистості вчителя у процесі професійної адаптації : монографія / О.Г. Солодухова. – Донецьк : ТОВ «Либідь», 1996. – 176с.
59. Томан І. Як удосконалювати самого себе / І. Томан. – К.: Політвидав України, 1988. – 319 с. Режим доступу: <http://abetka.ukrlife.org/toman.htm>
60. Фридман Л.М., Кулагина И.Ю. Психологический справочник учителя / Л.М. Фридман, И.Ю. Кулагина. – М.: Просвещение, 1991. – С. 255 – 268. Режим доступу: <http://klex.ru/byf>
61. Форманюк Т.В. Синдром «эмоционального сгорания» как показатель профессиональной дезадаптации учителя / Т.В.Форманюк // Вопросы психологии. – 1994. – №6. – С.57-63.
62. Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии / Под ред. И.И. Ильсова, В.Я. Ляудис. – М.: Изд-во Московского университета, 1981. – 304 с. Режим доступу: <http://www.detskiysad.ru/ped/hrestomatia.html>
63. Цветкова Л.А. Волкова Е.Н., Безгодова С.А. Психологическая подготовка в системе педагогического образования / Л.А. Цветкова, Е.Н. Волкова, С.А. Безгодова // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. 2018. №187. – С.7-14. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologicheskaya-podgotovka-v-sisteme-pedagogicheskogo-obrazovaniya>
64. Якушин В.А. Педагогическая психология: Учебное пособие, 2-е издание. / В.А.Якушин. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2000. – 349 с.

Психологічні практикуми

1. Особистість: практичні засади вивчення. Том 1. Навчально-методичний посібник / [Укладачі: Дмитрієва С. М., Бутузова Л. П., Максимець С. М., Король Л.М., Дубравська Н. М., Фриз І. В., Сидоренко Н. І., Стахова О. О., Мачушник О. Л.]. – Житомир: видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2011. - 371с.
2. Особистість: практичні засади вивчення. Том 2. Навчально-методичний посібник / [Укладачі: Дмитрієва С. М., Максимець С. М., Бутузова Л. П., Дубравська Н. М., Фриз І. В., Сидоренко Н. І., Стахова О. О., Мачушник О. Л.]. – Житомир: видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2017. - 330 с.
3. Практикум по возрастной и педагогической психологии / Под ред. А.И. Щербакова. М.: Просвещение, 1987. – С.195-201. Режим доступу: <http://ua.bookfi.net/book/771165>
4. Психолого-педагогическая диагностика личности будущего учителя в системе профессиональной ориентации / Под ред. В.Ф. Моргун. – К.: РУМК, 1990. – 64с.
5. Сівак С. Скринінг шкільного життя. Методика комплексного психодіагностичного вивчення стану навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи / С.Сівак. – Тернопіль: Підручники і посібник, 2002. – 72 с.
Режим доступу: <http://catalog.odnb.odessa.ua/opac/index.php?url=/notices/index/IdNotice:7263/Source:default>
6. Туріщева Л. В. Вивчення особистості школяра і педагога / Л. В. Туріщева, О. В. Гончаренко. – Харків : Вид. Група «Основа», 2007. – 144 с.

7. Чайкіна Н.О. Комплекс психологічних методів дослідження професійної адаптації молодого вчителя / Н.О.Чайкіна //Практична психологія та соціальна робота. 2009 – №2. – С.16 – 36.
8. Шевандрин Н.И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности : учеб, для студ. Высш. Учеб, заведений / Н.И. Шевандрин. — 2-е изд. — М. : Туманит, изд. Центр ВЛАДОС, 2001. — 512 с. Режим доступа: <https://klex.ru/79m>

Інтернет ресурси

1. <http://psyjournals.ru/topic> – портал психологічних видань.
2. <http://psylib.kiev.ua>
3. <https://klex.ru> – банк спеціальної психологічної літератури.
4. Логвинов И.Н., Сарычев С.В. 10 избранных лекций по педагогической психологии. Часть I. – 71 с. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://studfiles.net/preview/4189334/>; <https://www.twirpx.com/file/1359852/>
5. http://window.edu.ru/window/catalog?p_rubr=2.2.77.2.17 – єдине вікно доступу до освітніх ресурсів.
6. <https://www.twirpx.com> – академічна та спеціальна література з педагогічної психології
7. <http://www.bronnikov.kiev.ua> – бібліотека психологічної літератури.

Рекомендації з організації самостійної роботи

Самостійна робота є невід'ємним конструктом опанування навчальної дисципліни «Психологія педагогічної діяльності». Вона передбачає підготовку магістрів у кількох напрямках:

- ✓ опрацювання теоретичних питань з тем, винесених на самостійне опрацювання;
- ✓ складання блок-схем теоретичних питань до практичних питань (структурований конспект);
- ✓ опрацювання рекомендованої основної та додаткової літератури до кожної з тем;
- ✓ складання словника та тематичного глосарію з відповідних розділів дисципліни;
- ✓ підготовка групових презентацій та психологічний аналіз структури педагогічної діяльності під час виступів;
- ✓ виконання завдань, винесених на практичне заняття (виконання тестових завдань, розв'язування професійно-орієнтованих кейсів);
- ✓ виконання індивідуального дослідницького завдання за обраним проблемно-дослідницьким напрямком;
- ✓ підготовка до модульної контрольної роботи та заліку.

Підготовка теоретичних питань з тем, винесених на практичні та самостійне опрацювання передбачає структурування навчального матеріалу у базові блок-схеми та їх презентацію на практичному занятті.

Алгоритм підготовки

- Ознайомитися з питаннями теми для підготовки (потрібно розглянути усі питання, вказані у плані практичного заняття або до теми на самостійне опрацювання).

- Знайдіть рекомендовані до теми літературні (у бібліотеці, читальному залі, лабораторії кафедри) та інтернет-джерела (у списку літератури вказано посилання на онлайн-доступні підручники та матеріали). Підбираючи літературу, можна скористатися бібліотечними каталогами (предметним, алфавітним чи систематичним) та допомогою працівників бібліотеки, читальних залів та лаборантів.

- Віднайдіть теми, розділи чи параграфи, що розкривають відповідні питання з теми та спочатку прочитайте їх.

- Складіть блок-схему (схеми) ключових позицій питання, що відображала б найсуттєвіші зв'язки, смисли та відношення щодо його всебічного змісту.

- Виділіть основні поняття, необхідні до засвоєння, випишіть їх у свій термінологічний словник, укладаючи тематичний глосарій;

- Встановіть взаємозв'язки опрацьованого матеріалу з іншими питаннями теми, спробуйте з метапозиції побачити цілісність усіх аспектів опрацьовуваної теми.

- В опрацьованому матеріалі визначте та зафіксуйте ті аспекти, які залишилися незрозумілими, потребують пояснення чи уточнення. З ними Ви можете звернутися до викладача на консультації або винести для обговорення на практичному занятті.

- Перевірити рівень засвоєння опрацьованих питань можна відповівши на тестові завдання або без ускладнень розв'язавши професійно-орієнтовані практичні завдання, рекомендовані до розв'язання з цієї теми.

Підготовка групових презентацій та усних виступів передбачає вироблення вміння презентувати певні інформаційні блоки перед загалом, запроваджувати активні методи навчання та захищати результати власної діяльності.

Алгоритм підготовки

- Пройдіть усі необхідні етапи з підготовки теоретичних питань, та продумайте послідовність та образ їх презентації групі (чи викладачу на консультації).

- Створіть спільну презентацію чи блок-схему до кожного питання з теми (у гугл-документі, файлі).

- Формування орієнтаційно-мотиваційної компоненти педагогічної діяльності: сформулюйте основну мету та задачі власного виступу, спрогнозуйте педагогічну ситуації, визначте предмет виступу, визначтеся з особистою мотивацією, сформулюйте гіпотезу про бажані результати.

- Формування практично-виконавської ланки: ґрунтуючись на результатах практичної розробки, продумайте методичну форму та засоби презентації цього матеріалу на занятті, продумайте приклади та засоби активізації пізнавальної активності.

- Маркери контрольно-результативного блоку: продумайте за якими критеріями визначатимете продуктивність власної педагогічної діяльності.

ВИМОГИ ДО ПИСЬМОВИХ ЗВІТІВ ТА ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗАВДАНЬ.

Письмові звіти та індивідуальні дослідницькі завдання оформлюються комп'ютерним набором на окремих аркушах формату А4, підшиватися за допомогою степлера у папку, окрему для кожного студента.

Основні вимоги:

- відповідність змістовим та структурним вимогам, вказаним у плані практичного заняття.

- титульна сторінка, що містить тему та номер практичного заняття, інформацією про його виконавця;

- виклад змісту має бути представлено державною мовою,

- охайне, структуроване оформлення, грамотний опис, без технічних недоліків.

Загальні вимоги до змісту індивідуального дослідницького завдання (ІНДЗ).

У додатку А наведено орієнтовний перелік дослідницьких питань, які можуть стати предметом самостійного науково-дослідницького пошуку магістранта.

- Обрати (або запропонувати власне) дослідницьке питання, за напрямом якого виконуватиметься ІНДЗ та погодьте його з викладачем, який керуватиме Вашою науково-дослідницькою роботою.
- Ознайомитися зі структурою та вимогами до оформлення результатів наукових розвідок з досліджуваної психологічної проблеми у вигляді статті чи тез доповіді (скористайтесь рекомендаціями до практичного заняття №1).
- Зареєструватися у наукометричних базах Web of Science та Scopus на мережевих комп'ютерах університету як користувачі, здійсніть пошуковий запит за ключовими словами досліджуваної проблеми у різних пошукових системах в т.ч. Google Scholar, Web of Science та Scopus.
- Проаналізуйте вітчизняні та зарубіжні наукові публікації з обраної проблеми за останні 10 років, сформулюйте огляд теоретичного аналізу наукових досліджень та публікацій з досліджуваної проблеми, окресливши ключові проблеми та напрямки, виділяючи предметні області вивченого та того, що потребує уточнення, дослідження та спеціального прицільного аналізу.
- Підберіть методичний інструментарій та продумайте організацію власного емпіричного чи теоретико-емпіричного дослідження з досліджуваної проблеми, висуваючи гіпотезу про прогнозовані результати такого дослідження.
- Проведіть дослідження, опишіть його результати та порівняйте з отриманими іншими дослідниками результатами.
- Представте результати ІНДЗ у вигляді наукової публікації у суворо чіткій послідовності: постановка проблеми та її актуальність, аналіз основних вітчизняних та зарубіжних досліджень та публікацій, виклад основного матеріалу та обговорення результатів, висновки, перспектива подальших досліджень.

Підготовка до модульної контрольної роботи (МКР) та заліку передбачає систематизацію та узагальнення знань з усіх тем модуля та/або дисципліни загалом.

Алгоритм підготовки

- Ознайомтеся з усім переліком питань та завдань, що виносяться на МКР або залік.
- Перегляньте ваші напрацювання до усіх тем з дисципліни, повторіть блок-схеми, проаналізуйте рішення професійно-орієнтованих та творчих кейсів.
- Перегляньте рекомендовану літературу до кожної з тем, зазначену у інструктивно-методичних матеріалах та програмі з дисципліни. Доцільним є підкріплення ілюстративним матеріалом: схемами, таблицями, відео- та аудіозаписами тощо.
- Визначте ті питання, що потребують повторення або/ та ретельнішої підготовки (опрацювання додаткових джерел з теми, складання конспектів блок-схем, таблиць тощо). У нагоді стане алгоритм підготовки теоретичних питань до кожної з тем практичних занять та винесених на самостійне опрацювання.
- З метою самоперевірки, доцільно переказати питання або повторно виконати практичне завдання.
- За умови виникнення труднощів у підготовці, розумінні окремих теоретичних питань з тем або виконанні практичних завдань, варто скористатися нагодою звернутися за консультацією до викладача (графік проведення консультацій уточняйте у викладача або на кафедрі загальної, вікової та педагогічної психології).

Критерії оцінювання

КРИТЕРІЇ ПІДСУМКОВОГО ОЦІНЮВАННЯ У ВИГЛЯДІ ЗАЛІКУ

Семестровий залік – форма підсумкового контролю, що полягає в оцінці засвоєння студентом навчального матеріалу з певної дисципліни на підставі виконання ним усіх видів запланованої навчальної роботи протягом семестру. Завдання поточного контролю оцінюється в діапазоні від 0 до 100 балів. Семестровий залік виставляється за умови, що студент успішно виконав усі завдання, передбачені навчальною програмою дисципліни для поточного контролю і набрав при цьому не менше 60 балів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для заліку
90–100	A	зараховано
80–89	B	
70–79	C	
65–69	D	
60–64	E	
35–59	FX	не зараховано, з можливістю повторного складання
1–34	F	незадовільно, без можливості повторного складання

Додаток А. Дослідницькі питання з курсу.

№	ПСИХОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
1	Психологічні особливості адаптації молодого вчителя
2	Специфіка адаптації до умов навчання у ЗВО студентів з міських та сільських шкіл.
3	Специфіка психологічної підготовки майбутніх вчителів у ЖДУ (української мови та літератури; англійської (німецької) мови; історії; хімії; біології математики та фізики; інформатики; фізичної культури/тренерів; початкової школи та ін..)
4	Порівняльний аналіз психологічної підготовки майбутніх вчителів в Україні та Польщі.
5	Порівняльний аналіз психологічної підготовки майбутніх вчителів в Україні та Чехії.
6	Порівняльний аналіз психологічної підготовки майбутніх вчителів в Україні та Німеччині.
7	Порівняльний аналіз психологічної підготовки майбутніх вчителів в Україні та США.
8	Порівняльний аналіз психологічної підготовки майбутніх вчителів в Україні та Канаді.
9	Психологічні компетенції сучасного вчителя (за предметною спеціальністю)
10	Комунікативна компетентність майбутніх педагогів.
11	Соціально-психологічні компетентності вчителя загальноосвітньої школи (за предметною спеціальністю)
12	Професійна активність особистості як важлива компетенція сучасного педагога
13	Психологічні складові професійної компетентності сучасного педагога.
14	До проблеми психологічної специфіки застосування нових інформаційно-комунікативних технологій в різних ланках загальноосвітньої школи.
15	Психологічна специфіка застосування інтерактивних методів навчання та виховання в різних ланках загальноосвітньої школи.
16	Психологічна специфіка формування мотивації учіння в різні вікові періоди.
17	Шляхи формування пізнавально-соціальної мотивації учіння в учнів різного віку.
18	Психологічні чинники шкільної неуспішності в молодшому шкільному, підлітковому та юнацькому віці: порівняльний аналіз.
19	Особливості проявів асертивності у особистості молодого педагога сучасності
20	Зв'язок стилю спілкування педагога з дітьми з типом його прив'язаності.
21	Психологічні бар'єри у готовності педагога до діяльності в інклюзивному освітньому просторі.
22	Психологічні чинники та специфіка застосування нових інформаційно-комунікативних технологій в різних ланках загальноосвітньої школи.
23	Психологічні особливості застосування педагогами інтерактивних методів навчання та виховання в різних ланках загальноосвітньої школи.

24	Психологічна специфіка формування мотивації до самовдосконалення у вчителя на різних етапах роботи в школі.
25	Шляхи формування пізнавально-соціальної мотивації учіння в учнів різного віку.
26	Психологічні чинники шкільної неуспішності в молодшому шкільному, підлітковому та юнацькому віці: порівняльний аналіз.
27	Психологічний аналіз різних систем виховання з позиції їх відображення на психічному та особистісному розвитку дитини.
28	Розвиток самостійності підлітків (та юнаків) та їх емоційно-вольової сфери в умовах гіпер- та гіпопротекції.
29	Уявлення педагогів про шкільний булінг (цькування): походження, причини, шляхи подолання та власну позицію.
30	Наратив учнівського булінгу в сучасних загальноосвітніх закладах.
31	Психологічні особливості роботи вчителя з новачком у класі.
32	Маніпулятивні стратегії комунікації та взаємодії студентів та викладачів.
33	Зв'язок стресостійкості педагога та його стилю управління класом.
34	Психологічні бар'єри у спілкуванні педагога та батьків учнів.
35	Особливості розвитку емоційного інтелекту у майбутніх педагогів (студентів)
36	Впевненість в собі як ключова риса професійної самосвідомості майбутнього педагога.
37	Емоційна компетентність керівництва школи та відчуття благополуччя едколективі.
38	Особливості емоційного вигорання педагогів середньої школи.
39	Динаміка уявлень студентів-вчителів про майбутню педагогічну діяльність на різних етапах здобуття педагогічної освіти (рівнів бакалавра та магістра).
40	Уявлення педагогів про психічне здоров'я на робочому місці.
41	Зв'язок стилю керівництва педколективом та задоволеності педагогів роботою.
42	Порівняльний аналіз життестійкості та емоційної стійкості працюючих та непрацюючих студентів.
43	Психологічний аналіз механізмів, проявів та чинники формування завченої безпорадності особистості.
44	Професійні компетентності сучасного тренера.
45	Особливості емоційного вигорання тренера спортивної школи.
46	Динаміка структури еґо-станів студентів на різних етапах первинної професіоналізації.
47	Психологічний портрет викладача вищої школи очима студентської молоді.
48	Чинники тривожності молодих вчителів впродовж першого року роботи у школі.
49	Складові впевненості у собі молодого вчителя.
50	Пізнавальна активність як чинник професійного зростання спеціаліста.
51	Активність та пасивність у ставленні до навчання як прообраз ставлення молоді до майбутньої професії.
52	Чинники, шляхи та засоби розвитку пізнавальної активності дітей та молоді.
53	Невербальна поведінка педагога як засіб формування його авторитету
54	Психологічне здоров'я студентів.

55	Уявлення студентів про причини самогубства.
56	Психологічний супровід педагога в умовах НУШ.
57	Психологічні засади створення безпечного освітнього середовища.
58	Безпечне освітнє середовище в контексті задоволення потреб учня.
59	Психологічні чинники іміджу педагога сучасної української школи.
60	Мотиваційна готовність студента до педагогічної діяльності та її чинники.
61	Психологічна культура вчителя в контексті компетентнісного підходу
62	Риторично-мовленнєва компетенція сучасного вчителя-філолога.
63	Прояви, чинники та наслідки перефекціонізму у педагогів (або обдарованих учнів).
64	
ВІКОВА ТА ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ	
65	Психологічна ефективність розвиваючих занять з дітьми раннього віку.
66	Психологічні особливості та передумови формування прив'язаності у немовлят, у ранньому, дошкільному, молодшому шкільному, підлітковому, юнацькому та зрілому віці: порівняльний аналіз.
67	Розвиток емоційного інтелекту у дошкільному (або молодшому шкільному, або підлітковому) віці.
68	Психологічні особливості врахування педагогом темпераменту дитини в умовах ДНЗ та ЗОШ.
69	Психологічні механізми гаджет-адикції у дошкільному (або молодшому шкільному, або підлітковому, або юнацькому) віці.
70	Психологічні причини та шляхи подолання страхів у дошкільному (або шкільних страхів у молодшому шкільному, або підлітковому) віці.
71	Основні чинники підвищеної тривожності молодших школярів та шляхи її подолання.
72	Рекомендації педагогам щодо роботи з дітьми молодшого шкільного віку «груп ризику»: тривожними, агресивними, гіперактивними (з синдромом дефіциту уваги - СДУ).
73	Психологічні засади оцінювання учнів початкової школи в умовах НУШ.
74	Відображення особливостей різних навчально-виховних систем початкової школи на психічному та особистісному розвитку молодших школярів.
75	Врахування вікових особливостей психічного розвитку молодших школярів (підлітків, старшокласників) у освітніх системах різних країн.
76	Психологічні особливості та труднощі адаптації п'ятикласників до середньої ланки школи.
77	Відображення факту розлучення батьків у психічному та особистісному розвитку дітей різного віку.
78	Дослідження уявлень студентів про виховну роль батька та матері
79	Порівняльний аналіз образу партнерства у свідомості студентів з різним досвідом травматизації від розлучення батьків
80	Гендерні відмінності у ставленні студентів до офіційного та громадянського шлюбів.
81	Дослідження копінг-стратегій у дітей-переселенців.
82	Порівняльний аналіз копінгу підлітків та юнаків з різним досвідом виховання в

	сім'ї.
83	Психологічне насилля як ключова детермінанта девіантної поведінки в молодшому шкільному віці.
84	Чинники популярності та мотивація афіліації у підлітків та їх відображення на соціометричному статусі.
85	Відмінності професійного самовизначення в підлітковому та юнацькому віці.
86	Мотиви вибору майбутньої професії сучасними старшокласниками.
87	Психологічний аналіз феномену готовності старшокласників до професійного самовизначення.
88	Психологічні детермінанти, механізми формування та превенція кібербулінгу у молодшому шкільному (або підлітковому) віці в досвіді українських школярів.
89	Психологічні маркери та наслідки шкільного булінгу (цькування) у молодшому шкільному (або підлітковому, або юнацькому) віці.
90	Вікові та гендерні чинники шкільного булінгу (цькування) у молодшому шкільному (або підлітковому, або юнацькому) віці.
91	Взаємозв'язок стратегії реагування в конфліктній ситуації та рольової позиції школяра у булінгу в сучасних загальноосвітніх закладах.
92	Феноменологія та механізми віртуального тролінгу.
93	Вікові та гендерні особливості уявлень про кохання у різному віці.
94	Гендерні особливості уявлень студентів про розподіл подружніх обов'язків у парі залежно від форми шлюбу.
95	Статеврольова соціалізація молоді крізь призму інститутів шлюбу та сім'ї.
96	Особливості сприйняття юнаками маскулінних, фемінінних та андрогенних дівчат та жінок.
97	Особливості сприйняття дівчатами (юнками) маскулінних, фемінінних та андрогенних юнаків та чоловіків.
98	Онтогенетичний наратив впливу комп'ютерних ігор на психічне здоров'я дошкільників.
99	Психологічний аналіз феномену інтернет-залежності в підлітковому віці.
100	Психологічні особливості впливу референтних медійних героїв на розвиток ціннісно-смислової сфери підлітків
101	Онтогенетичні причини розвитку впевненості особистості в собі.
102	Психологічні детермінанти залучення підлітків до неформальних субкультур.
103	Чинники дисгармонійності характеру в підлітковому віці.
104	Основні прояви, механізми, причини, види та шляхи попередження негативних наслідків підліткової агресивності.
105	Інтереси сучасних підлітків умовах системних соціокультурних змін.
106	Вікова та гендерна специфіка переживання підлітками почуття самотності.
107	Психологічна специфіка вікових криз та особливості їх переживання та конструктивного проживання.
108	Психосексуальний розвиток дитини в умовах різних систем статевого виховання.
109	Особливості ставлення сучасних підлітків до самогубства.
110	Динаміка самооцінки спортивних здібностей та рівня домагань у підлітків-спортсменів.

111	Професійне самовизначення в юнацькому віці.
112	Інтереси сучасних юнаків в умовах системних соціокультурних змін.
113	Ідеали сучасних підлітків на даному етапі розвитку суспільства.
114	Ідеали сучасних юнаків на даному етапі розвитку суспільства.
115	Вікові та гендерні особливості уявлень про кохання в юнацькому віці.
116	Онтогенетичний наратив впливу комп'ютерних ігор на психічне здоров'я молодших школярів.
117	Онтогенетичний наратив впливу комп'ютерних ігор на психічне здоров'я підлітків.
118	Онтогенетичний наратив впливу комп'ютерних ігор на психічне здоров'я юнаків.
119	Психологічне насилля як ключова детермінанта девіантної поведінки в підлітковому віці.
120	Психологічне насилля як ключова детермінанта девіантної поведінки в юнацькому віці.
121	Особливості спілкування із батьком у дівчат із неповної сім'ї.
122	Порівняльний аналіз ставлення до кохання, шлюбу та сім'ї у дітей із повних та неповних сімей.
123	Особливості професійних уподобань у дошкільному (молодшому шкільному) віці.
124	Особливості усвідомлення підлітками та юнаками професійно необхідних якостей майбутньої професії.
125	Порівняння потреб підлітків та юнаків на сучасному етапі розвитку суспільства.
126	Особливості становлення та розвитку дитячого колективу в інклюзійних класах.
127	Особливості ставлень підлітків та юнаків до осіб чоловічої та жіночої статі із зміненою гендерною роллю.
128	Особливості дружби між вчителями.
129	Особливості самовиховання у підлітковому та юнацькому віці.
130	Особливості формування чесності та правдивості у дітей.
131	Особливості формування моральних якостей у дошкільному та молодшому шкільному віці.
132	Особливості, чинники та складові вчительського авторитету.
133	Об'єкти та причини заздрощів підлітків.
134	Психологічна специфіка формування мотивації до учіння у різні вікові періоди.

Додаток Б. Мовні кліше для створення наукових текстів

Джерело: [Електронний ресурс]:

[http://sslab.com.ua/Home/Post/38/200--movnix-kl%D1%96she-dlya-stvorenniya-naukovix-tekst%D1%96v-\(chastina-1\)?fbclid=IwAR053Mb9P1CajN3mjHhjJZELXl1hgVtNiuWi6L0IjkK72PujPEG-egBGt9U](http://sslab.com.ua/Home/Post/38/200--movnix-kl%D1%96she-dlya-stvorenniya-naukovix-tekst%D1%96v-(chastina-1)?fbclid=IwAR053Mb9P1CajN3mjHhjJZELXl1hgVtNiuWi6L0IjkK72PujPEG-egBGt9U) (частина 1) ;

[http://sslab.com.ua/Home/Post/40/200--movnix-kl%D1%96she-dlya-stvorenniya-naukovix-tekst%D1%96v-\(chastina-2\)](http://sslab.com.ua/Home/Post/40/200--movnix-kl%D1%96she-dlya-stvorenniya-naukovix-tekst%D1%96v-(chastina-2)) (частина 2)

Мовні кліше – це готові обороти, які дозволяють економно висловити думку і сприяють швидкості передачі інформації.

Існують різні думки щодо того, добре використовувати мовні кліше або погано. Наша позиція полягає в тому, що у вживанні кліше немає нічого поганого. Вони гарні тим, що дозволяють молодому досліднику зрозуміти, які основні обороти існують в науковій мові, потренуватися на них красиво і грамотно вибудовувати свої тексти, і надалі виробити свій власний стиль письма.

Також існують і інші аргументи на користь використання мовних кліше, наприклад, мовні кліше:

- відповідають нашим психологічним стереотипам;
- вони легко відтворюються у вигляді готових мовних формул;
- автоматизують процес відтворення інформації;
- полегшують процеси сприйняття і комунікації.

Також мовні кліше економлять зусилля, розумову енергію і час як для того, хто пише текст, і для того, хто цей текст потім читає.

Проте слід зазначити, що не всі дослідники однаково добре ставляться до різних мовних кліше. Це може відноситися до вашого наукового керівника, редактору журналу, у якому ви плануєте публікуватися, внутрішніх та зовнішніх рецензентів. Тому намагайтеся створювати свій власний список мовних кліше, які вам подобаються та є прийнятними для осіб, які приймають рішення щодо ваших текстів. А почніть цей список з переліку мовних кліше, які ми відібрали для вас з найкращих посібників з наукового стилю письма.

МОВНІ КЛІШЕ ДЛЯ ФОРМУЛЮВАННЯ АКТУАЛЬНОСТІ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

- *Проблема / назване явище заслуговує на особливу увагу серед науковців...Проблема актуальною на сучасному етапі розвитку науки...*
- *Проблема відноситься до найактуальніших...*
- *Проблема давно є на часі...*
- *Проблема є актуальною...*
- *Проблема є дискусійною...*
- *Проблема є не досить розробленою...*
- *Проблема є мало розробленою / недослідженою...*
- *Проблема є цілком на часі...*
- *Проблема заслуговує на особливу увагу...*
- *Проблема не була об'єктом спеціального вивчення...*
- *Проблема перебуває у центрі уваги...*
- *Проблема посідає важливе місце...*

- Проблема фрагментарно висвітлювалася в..
- Проблема цілком є не вирішеною...
- Уважного ставлення дослідників останнім часом вимагає питання...

МОВНІ КЛІШЕ ДЛЯ ОПИСУ ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНОГО СТАНУ ПРОБЛЕМИ

- *Прийнято вважати, що...*
- *Загальновідомо, що...*
- *На думку (кого?)...*
- *Згідно з поглядами (кого?)...*
- *Як вважають (вважає)...*
- *Наявні погляди щодо цього питання можна класифікувати так...*
- *Дослідженням цієї проблеми у різні часи / періоди займалися...*
- *Цих поглядів дотримуються (дотримується)...*
- *Гіпотезу / припущення про... висунув / запропонував...*
- *Початок тенденції саме такого вивчення поклав...*
- *Нову концепцію (ідею, теорію, гіпотезу) розробили...*

МОВНІ КЛІШЕ ДЛЯ ФОРМУЛЮВАННЯ МЕТИ

- *Метою є встановити (встановлення)...*
- *Метою є визначити (визначення)...*
- *Мета статті полягає у порівнянні...*
- *У статті вивчаються / виявляються / з'ясовуються...*
- *Мета статті – проаналізувати / описати / схарактеризувати / виявити / порівняти / узагальнити / систематизувати...*
- *Метою роботи є дослідження...*

МОВНІ КЛІШЕ ДЛЯ ПЕРЕХОДУ ДО ЗАВДАНЬ

- *Поставлена / сформульована мета вимагає / передбачає розв'язання цілої низки конкретних завдань, а саме:...*
- *Для реалізації мети поставлено такі завдання...*
- *Мета зумовила конкретні завдання, а саме:...*

МОВНІ КЛІШЕ ДЛЯ ФОРМУЛЮВАННЯ ЗАВДАНЬ

- *проаналізувати (методику, закономірності, тенденції, проблеми, роль, можливості, реалії та перспективи)...*
- *виявити закономірності...*
- *дослідити особливості...*
- *встановити (закономірності, тенденції, основні закони, принципи, системні ознаки, параметри)...*
- *класифікувати...*
- *описати (особливості, проблеми, параметри, ознаки, структуру, співвіднесеність, зв'язок, аспекти, засади, тенденції)...*
- *обґрунтувати (теорію, тезу, погляди науковців на..., концепцію, перспективи, систему, шляхи розв'язання проблеми)...*

- *узагальнити (досвід, висновки, результати попередніх досліджень, результати експерименту, експериментальні дані, статистичні дані, матеріали дослідження)...*
- *розглянути (проблеми, особливості, параметри, ознаки, структуру, зв'язок, сутність, основні принципи, засади, характер, аспекти, механізми)...*
- *з'ясувати (причини, сутність, особливості, умови, характер, природу й структуру, місце й роль, основні принципи, параметри, закономірності)...*
- *порівняти (позиції, результати, погляди, параметри, різні підходи, наукові концепції, якості, ознаки, функції, дефініції)...*
- *охарактеризувати (сутність, сучасний стан, значення, механізм, основні напрямки, особливості, передумови, якості, причини, принципи)...*
- *відстежити (процес, логіку, факти, причини, можливості, умови)...*
- *запропонувати (нові підходи, шляхи розв'язання проблеми, класифікацію, рекомендації, нові методики дослідження)...*
- *сформулювати (закони, принципи, завдання, правила, висновки, рекомендації щодо, позицію щодо)...*
- *навести (теорію, загальну характеристику, вагомий статистичний матеріал, відомості, характеристики, класифікації, типології)*

ПЕРЕХІД ДО ОСНОВНОГО ВИКЛАДУ МАТЕРІАЛУ

- *Є підстави вважати...*
- *Перевіримо висунуте припущення...*
- *Однією з найважливіших особливостей досліджуваного об'єкта є...*
- *Зібраний і проаналізований фактичний матеріал дозволяє проілюструвати певні спостереження...*
- *Матеріали здійсненого обстеження дозволяють згрупувати / узагальнити / уточнити / конкретизувати / класифікувати / провести нову таксономію...*
- *Вдалося зафіксувати / з'ясувати / помітити певні закономірності...*

ЛОГІЧНІ ПЕРЕХОДИ ВІД ОДНОГО АСПЕКТУ ДО ІНШОГО

- *Як було сказано (показано, зауважено, зазначено, встановлено, виявлено, з'ясовано)...*
- *Як свідчать дані (результати)...*
- *Як уже вказувалося / підкреслювалося вище / раніше...*
- *Вище йшлося про...*
- *Згідно з цим...*
- *Відповідно до цього...*
- *У зв'язку з цим...*
- *У зв'язку з викладеним вище...*
- *Далі з'ясуємо...*
- *У такий же спосіб знаходить свій вияв...*

ДОПОВНЕННЯ АБО УТОЧНЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ

- *також...*
- *при чому...*

- *при тому...*
- *разом з тим...*
- *крім того...*
- *більше того...*
- *до речі...*
- *між іншим...*
- *головним чином...*
- *особливо...*
- *точніше...*
- *маємо на увазі...*
- *по суті...*
- *втім...*
- *(у)все-таки...*
- *тим більше, що...*
- *у тому числі...*
- *тобто...*
- *а саме...*

ПОРІВНЯННЯ АБО ПРОТИСТАВЛЕННЯ

- *однак...*
- *проте...*
- *але...*
- *так само...*
- *так само, як і...*
- *не лише..., але й...*
- *порівняно з...*
- *на противагу (чому?)...*
- *навпаки...*
- *аналогічно (до чого?)...*
- *таким же чином...*
- *з одного боку..., з іншого боку...*
- *у той же час, як...*
- *разом із тим...*
- *тим більше, що...*

ВСЕБІЧНИЙ РОЗГЛЯД ОБ'ЄКТА, ОСОБЛИВО З ПОГЛЯДУ ТИПОВОСТІ, КОНКРЕТНОСТІ, СУТНОСТІ

- *у цьому розумінні...*
- *взагалі...*
- *зокрема...*
- *як правило...*
- *в основному...*
- *практично...*
- *по суті...*
- *з одного боку...*
- *іншого боку...*

- *крім того...*
- *окрім...*
- *у контексті...*
- *за концепцією...*
- *між іншим...*
- *більше того...*

ВИОКРЕМЛЕННЯ ПЕВНОГО АСПЕКТУ ІНФОРМАЦІЇ

- *головне при цьому...*
- *зупинимося на головному...*
- *необхідно зазначити, що...*
- *маємо підкреслити / зауважити, що...*
- *слід мати на увазі / враховувати, що...*
- *характерно, що...*

АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЇ – ВИСЛОВЛЕННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ ОЦІНКИ

- *що...*
- *безперечно, що...*
- *безсумнівно, що...*
- *очевидно, що...*
- *насправді...*
- *безсумнівно, але...*
- *швидше за все...*
- *досвід (розрахунки, аналіз) підтвердив...*
- *як відомо...*
- *загальновідомо, що...*
- *згідно з поглядами...*
- *дослідження показало, що...*

АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЇ – ВИСЛОВЛЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОЇ ОЦІНКИ

- *вважаємо, що...*
- *здається, що...*
- *на наш погляд...*
- *за нашим переконанням...*
- *уявляється вірогідним / правомірним...*
- *викликає сумнів...*
- *точка зору автора, що збігається з нашою, ...*
- *вірогідно...*
- *ймовірно...*

ВИСЛОВЛЮВАННЯ ВПЕВНЕНОСТІ

- *Є впевненість у тому, що...*
- *Переконливим є погляд знаних авторитетів у цій галузі на (що?)...*
- *Не можна не зважати на те, що...*
- *Доведено, що...*
- *Є очевидним, що...*
- *Ці факти переконують у (чому?)...*

- Автор переконливо доводить, що...
- Результати дослідження підтверджують справедливість (чого?)...
- Можна з упевненістю сказати, що...
- У цьому аспекті варто взяти до уваги...

ВИСЛОВЛЕННЯ КРИТИКИ, НЕЗГОДИ, СПРОСТУВАННЯ

- Не можна погодитися...
- Навряд чи можна погодитися...
- Є підстави дорікати в неточності...
- Є серйозні заперечення щодо...
- Необґрунтовано стверджується...
- Є дискусійним питання...
- Низка сумнівів та зауважень виникає при...
- Певний сумнів викликають наведені приклади / статистичні дані / припущення щодо...

УЗАГАЛЬНЕННЯ В ОСНОВНОМУ ЗМІСТІ

- відтак...
- отже,...
- у підсумку...
- в/у результаті...
- усе це свідчить про те, що...
- є очевидним, що...
- це дозволяє зробити висновок...
- це свідчить про...
- наразі...
- сформулюємо висновок...
- одним словом...
- підбиваючи підсумки, ...
- резюмуючи, ...

ІЛЮСТРАЦІЇ ДО ТЕОРЕТИЧНИХ ВИКЛАДОК

- наприклад,...
- як приклад...
- прикладом може бути / слугувати...
- наведемо приклад...
- проілюструємо викладене вище яскравими прикладами...
- розглянемо приклад...
- проаналізуємо типові приклади...
- унаочнимо...

ВИСНОВКИ

- Отже, проведене дослідження (виконаний аналіз) підтверджує, що...
- Отже, є всі підстави зробити такий висновок:...
- Результати здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок про...
- Відтак, можна впевнено стверджувати, що...
- Сформулюємо основні висновки...

- *Здійснене дослідження дає можливість / дозволяє зробити такі висновки: ...*
- *Проведене дослідження дало можливість сформулювати такі висновки: ...*
- *В ході експерименту розв'язано поставлені завдання й підтверджено основні положення запропонованої гіпотези, а саме: ...*

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗРОБОК

- *У перспективі планується дослідження співвідношення...*
- *Перспективним видається більш детальне вивчення явища ... у порівняльному аспекті*
- *Перспективи подальшого вивчення заявленої проблеми вбачаємо у дослідженні...*
- *Подальше дослідження цього аспекту полягає в...*
- *У межах отриманих результатів можна намітити перспективу подальшого студіювання в цьому напрямі...*

ЦИТУВАННЯ

- *(Дослідник) так визначає завдання...*
- *В ... аспекті висвітлюють проблему вітчизняні вчені...*
- *В аналогічному напрямку активно працюють (дослідники)*
- *Використовуємо методiku, запропоновану дослідником...*
- *Вітчизняна ... представлена працями дослідників)*
- *Дані запозичено зі статті...*
- *Детальніше дивіться про це у працях...*
- *До проблеми (якої?) зверталось чимало авторів: ...*
- *До цієї проблеми зверталися вчені...*
- *Дослідник ... пропонує/стверджує, що...*
- *Дослідник ... зазначає/нагадує, що...*
- *Дослідник ... вбачає, що...*
- *На переконання (дослідника),...*
- *Один із підходів представлено у працях...*
- *Пишучи про..., (дослідник) висловив гіпотезу...*
- *Проблемі ... приділили увагу...*

Безкоштовні онлайн ресурси для перевірки матеріалів на плагіат:

1. <https://antiplagiarism.net/>
2. <http://www.plagtracker.com/>
3. <http://www.scanmyessay.com/>
4. <http://www.plagscan.com/seesources/analyse.php>
5. <http://plagiarismdetector.net/>
6. <http://sourceforge.net/projects/antiplagiarismc/>
7. <http://www.duplichecker.com/>
8. <http://www.paperrater.com/>
9. <http://plagiarisma.net/>
10. <http://www.plagiarismchecker.com/help-teachers.php>
11. <http://www.plagium.com/>
12. <http://www.plagaonline.com/antiplagiat>